

GLOBAL DIALOGUE

4.1

4 numere pe an în 14 limbi

Simon Clarke –
O colaborare inspirată

Sociologia ca
vocație

Alain Touraine,
Kalpana Kannabiran

Tranziția democratică
din Chile

Manuel Antonio Garretón

Democrația socială
din Uruguay

Felipe Arocena,
Adriana Marrero
și Leandro Pereira,
Marcos Supervielle
și Mariela Quiñones,
Diego Piñeiro

Valul de dreapta din
Ungaria

György Csepeli,
Eszter Bartha,
György Lengyel

- > Femeile miner din Africa de Sud
- > Cultura telefonului mobil în Coasta de Fildeș
- > Întrunirea Asociației Sociologice Europene
- > Declarația finală a Asociației de Sociologie din America Latină (ALAS)
- > Transformări Sociale și Era Digitală
- > Echipa rusă a *Global Dialogue*

NEWSLETTER

International
Sociological
Association

VOLUMUL 4 / NUMĂRUL 1 / MARTIE 2014
<http://isa-global-dialogue.net>

GD

Reacții la neoliberalism

Trăim într-o lume neoliberală, în care piețele se răspândesc din ce în ce mai mult și mai profund. Nimic nu rămâne în afara pieței, pe măsură ce aceasta intră în teritorii care au fost pentru mult timp protejate. Pornind ca o activitate creativă, munca devine o sursă de supraviețuire tot mai incertă; de la un mijloc de schimb al banilor, devine un vehicul pentru a face mai mulți bani prin împrumuturi și pariuri, plasându-i pe creditorii bogați la un pol și pe debitorii săraci la celălalt; de la a fi suport pentru viață, natura (apă, uscat, aer) a ajuns să fie supusă forțelor distructive ale capitalismului și transformată într-un bun de mare preț, încurajându-se depozitarea violentă; altădată un bun public, cunoașterea este acum vândută celui care oferă cel mai mult, fie că este vorba de studenți în căutare de acreditare sau corporații în căutare de cercetare subvenționată. Transformarea în marfă a fiecărui factor de producție alimentează transformarea în marfă a tuturor. Piața pare să nu aibe nicio limită.

Cu toate acestea, piețele generează contra-tendențe, indiferent dacă acestea sunt mișcări sociale și/sau reglementări statale. Acest număr conține patru articole despre răspunsul socialiștilor din Uruguay la dilemele răspândirii piețelor la nivel global: politicile de redistribuire care conduc la crearea unor sindicate puternice și totodată sunt cauzate de acestea; politicile sociale care au legalizat avortul, căsătoria între persoane de același sex și consumul de marijuana; menținerea nivelului ridicat al învățământului public. Capitalismul, pe de altă parte, a invadat agricultura, transformând societatea agrară într-un vehicul de acumulare. Fiind la al doilea mandat de când este la putere, frontul socialist extins, care include foști membri ai mișcării de gherilă Tupamaros, a urmărit un mandat popular pentru democrația socială, o traiectorie atât de diferită de maniera de abordare conservatoare din Chile. În ciuda creșterii popularității socialismului electoral din Argentina, Brazilia, Ecuador, Venezuela și Bolivia, social-democrația Uruguayului se remarcă prin aceea că este umană și de succes totodată.

Dacă Uruguayul este o excepție în America Latină, atunci Ungaria este o excepție în fostul bloc sovietic – nu prin socialism, ci prin populismul său autoritar, un răspuns alternativ la puterile distructive ale pieței. Cele trei articole despre Ungaria descriu ascensiunea unui stat mafiot, condus de auto-preamăritul Viktor Orban, atât de diferit de președintele Uruguayului, José Mujica, care duce o viață foarte umilă. În timp ce elitele politice din Ungaria, din ce în ce mai îndepărtate și tot mai nemiloase, anihilează democrația și dezbateră publică, discreditând ideea de clasă ca pe o denaturare comunistă, chiar dacă această clasă devine tot mai proeminentă, și cultivă un șovinism național îndreptat împotriva evreilor și romilor, tratând Uniunea Europeană ca pe țapul ispășitor pentru starea economică a Ungariei.

Două țări cu istorii economice și politice diferite răspund la aceiași stimuli neoliberali cu strategii politice divergente. Dar poate inversa democrația socială sau autoritarismul populist impulsul de marketizare care bântuie planeta aproape nestingherit? Are inversarea neoliberalismului nevoie de o contra-mișcare, nu doar la nivel național, dar pe o scară globală și cum ar putea arăta aceasta? O astfel de contra-mișcare globală ar extinde sau ar constrânge libertățile contractuale? Este posibil sau nu să ne îndreptăm inevitabil spre o auto-distrugere colectivă?

Simon Clarke este intervievat aici de două dintre studentele lui despre colaborarea extraordinară pe care a avut-o cu tineri și talentați sociologi ruși, producând o multitudine de studii de caz în timpul și după tranziția de piață.

Alain Touraine, sociolog renumit la nivel internațional, descrie originile teoriilor sale deschizătoare de drumuri și metodologia sa inovativă și foarte des utilizată în studiul mișcărilor sociale. Aici reflectă asupra optimismului său anterior și asupra recentului său pesimism.

Kalpana Kannabiran, sociolog realizat și activist din India, propune simbioza potențială dintre sociologie și studii juridice critice în urmărirea justiției sociale.

> **Global Dialogue** poate fi găsită în 14 limbi pe site-ul ISA

> **Contribuțiile** pot fi trimise la burawoy@berkeley.edu

> Echipa Editorială

Editor: Michael Burawoy.

Editori-șefi: Lola Busuttill, August Bagă.

Editori asociați:

Margaret Abraham, Tina Uys, Raquel Sosa,
Jennifer Platt, Robert Van Krieken.

Editori consultanți:

Izabela Barlinska, Louis Chauvel, Dilek Cindoğlu,
Tom Dwyer, Jan Fritz, Sari Hanafi, Jaime Jiménez,
Habibul Khondker, Simon Mapadimeng, Ishwar Modi,
Nikita Pokrovsky, Emma Porio, Yoshimichi Sato, Vineeta
Sinha, Benjamín Tejerina, Chin-Chun Yi,
Elena Zdravomyslova.

Editori regionali

Lumea arabă:

Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Brazilia:

Gustavo Taniguti, Juliana Tonche, Andreza Galli,
Renata Barreto Preturlan, Ângelo Martins Júnior, Lucas
Amaral, Celia Arribas, Rafael de Souza.

Columbia:

María José Álvarez Rivadulla,
Sebastián Villamizar Santamaría,
Andrés Castro Araújo, Katherine Gaitán Santamaría.

India:

Ishwar Modi, Rajiv Gupta, Rashmi Jain, Jyoti Sidana,
Ritu Saraswat, Uday Singh.

Iran:

Reyhaneh Javadi, Hamidreza Rafatnejad,
Saghar Bozorgi, Najmeh Taheri.

Japonia:

Kazuhisa Nishihara, Mari Shiba, Kousuke Himeno,
Tomohiro Takami, Yutaka Iwade, Kazuhiro Ikeda,
Yu Fukuda, Michiko Sambe, Yuko Hotta,
Yusuke Kosaka, Shuhei Naka, Kiwako Kase,
Misa Omori, Kazuhiro Kuzuka.

Polonia:

Krzysztof Gubański, Kinga Jakiela, Kamil Lipiński,
Przemysław Marcowski, Karolina Mikołajewska,
Mikołaj Mierzejewski, Adam Müller, Karolina Fiut,
Patrycja Pendrakowska, Nastazja Stoch,
Teresa Teleżyńska.

România:

Cosima Rughiniș, Ileana-Cinziana Surdu,
Adriana Bondor, Ramona Cantaragiu, Miriam Cihodariu,
Daniela Gaba, Angelica Helena Marinescu,
Cătălina Petre, Mădălin Rapan, Lucian Rotariu,
Alina Stan, Balazs Telegdy, Elena Tudor,
Cristian Constantin Vereș.

Rusia:

Elena Zdravomyslova, Anna Kadnikova,
Elena Nikiforova, Asja Voronkova.

Taiwan:

Jing-Mao Ho.

Turcia:

Aytül Kasapoğlu, Nilay Çabuk Kaya, Günnur Ertong,
Yonca Odabaş, Zeynep Baykal, Gizem Güner.

Consultanți Media: Gustavo Taniguti, José Reguera.

Consultant editorial: Abigail Andrews.

> În acest număr

Editorial: Reacții la neoliberalism	2
O colaborare inspirată cu sociologii ruși Un interviu cu Simon Clarke, Regatul Unit	4
Sociologia ca vocație – Trecând dincolo de sociologie de Alain Touraine, Franța	7
Sociologia ca vocație – Dialog între lege și sociologie de Kalpana Kannabiran, India	9
Provocările tranziției democratice Un interviu cu Manuel Antonio Garretón, Chile	12

> DEMOCRAȚIA SOCIALĂ DIN URUGUAY

Uruguay, avangarda Americii Latine de Felipe Arocena, Uruguay	15
Cât de public este învățământul de stat din Uruguay? de Adriana Marrero și Leandro Pereira, Uruguay	17
Miracolul din Uruguay: redistribuirea și creșterea sindicalizării de Marcos Supervielle și Mariela Quiñones, Uruguay	19
Revoluția agrară a Uruguay-ului de Diego E. Piñeiro, Uruguay	21

> VALUL DE DREAPTA DIN UNGARIA

Apariția societății mafioate în Ungaria de György Csepeli, Ungaria	23
Soarta Clasei în Ungaria Contemporană de Eszter Bartha, Ungaria	25
Despre (i)responsabilitatea elitelor de György Lengyel, Ungaria	27

> NOTE DE TEREN

Africa de Sud: Femeile miner și șinele din subteran de Asanda Benya, Africa de Sud	30
Coasta de Fildeș: Capitalul simbolic al telefonului mobil de Jordanna Matlon, Franța	33

> RAPOARTE DE CONFERINȚĂ

Întrunirea Asociației Sociologice Europene de Jennifer Platt, Regatul Unit	35
Declarația Finală Adoptată în cadrul celui de-al XXIX-lea congres al ALAS, Chile	37
Transformări sociale și era digitală de Elisa P. Reis, Brazilia	39
Echipa Global Dialogue din Rusia de Elena Zdravomyslova, Rusia	40

> O colaborare inspirată cu sociologii ruși

Un interviu cu Simon Clarke

In timpul anilor '80 Simon Clarke, un sociolog britanic de la Universitatea Warwick, era cel mai cunoscut pentru contribuțiile sale teoretice – în special, pentru interpretarea originală a lui Marx și critica fundamentelor liberale ale sociologiei și economiei moderne. În 1990, Clarke a întreprins o călătorie importantă în Uniunea Sovietică, inaugurând două decenii de cercetări printr-o rară colaborare internațională. A devenit principalul motor din spatele unei noi școli de sociologie rusă care examina societatea aflată în transformare. Împreună cu colegul său, Peter Fairbrother, a reunit o rețea de cercetători ruși în cadrul Institutului pentru Cercetare Comparată a Relațiilor de Muncă (ISITO). Aici Clarke și colegii ruși au produs un corpus de lucrări care analizau impactul reformelor economice asupra locurilor de muncă și a gospodăriilor și răspunsul muncitorilor și al organizațiilor lor. Această cercetare a fost unică prin amploarea, descoperirile și originalitate, oferind o critică hotărâtă a neoliberalismului ortodox dominant. Etosul ISITO a atras deasemenea atenția. Dacă ierarhia și subordonarea erau elemente cheie ale organizațiilor sovietice, în cadrul ISITO, Simon Clarke a reușit să întrețină un etos de colaborare bazat pe încredere, prietenie și un spirit de cunoaștere mutuală. Aici el este intervievat de doi foști studenți, Sarah Ashwin, care predă la London School of Economics și Valery Yakubovich, care predă la ESSEC Business School, în Franța.

Valery: Începând cu sfârșitul anilor 1980 mulți sociologii occidentali s-au dus în Uniunea Sovietică să observe un „fenomen natural” al schimbării sociale. Dar puțini, poate niciunul, nu a creat o instituție de cercetare nouă. Cum v-a venit această idee?

Simon Clarke împreună cu sociologi din Samara care îl admiră.

SC: Annie Phizacklea și cu mine am luat în Rusia un grup de studenți de la Universitatea Warwick, în martie 1990. Am fost imediat fascinat de sentimentul pe care mi-l dădeau numeroasele noi posibilități care păreau să se deschidă. Soarta a făcut să o întâlnim pe Svetlana Natalushko, care preluase conducerea cursurilor de Sociologie Avansată, ce fuseseră fondate de Galina Mikhalyova la Școala Înalță a Komsomolului (care a fost redenumită Institutului Tinerilor), pentru a oferi cursuri pentru tinerii sociologi din toate regiunile Rusiei. În absența unor alegeri democratice, sondajele de opinie deveniseră un instrument important pentru organizațiile sociale alternative care se formaseră în timpul perestroicii (și pentru partid și organizațiile muncitorești care încercau să își mențină puterea), deci mulți activiști aspirau la dezvoltarea cunoașterii lor sociologice și au venit la Moscova pentru a studia sociologia într-un mediu relativ progresist. Am fost invitat din nou să țin o săptămână de

cursuri în decembrie și printre studenți se aflau Vadim Borisov și Olga Rodina, care au devenit principalul suport al ISITO. În martie anul următor, Peter Fairbrother și cu mine am luat din nou o grupă de studenți și am cunoscut și mai mulți sociologi tineri, printre care și pe Valery Yakubovich, Vladimir („Volodya”) Ilyin și Petr Bizyukov, am vizitat câteva locuri fascinante și am avut câteva întâlniri cu activiști ai mișcării laburiste alternative.

În acea perioadă, așa cum spui, mulți sociologi vestici începuseră cercetarea în Uniunea Sovietică, dar majoritatea erau mulțumiți să subcontracteze munca de teren către institute de cercetare sovietice, organizații care făceau sondaje sau studenți masteranzi care puteau produce o multitudine de date cantitative ieftine (cercetarea calitativă era văzută ca neștiințifică în Uniunea Sovietică) și rapoarte care reciclau vechile lor cercetări. Noi nu eram interesați să analizăm date secundare care ridicau semne de întrebare și pe care nu știam dacă ne putem baza, ci am vrut să ne efectuăm propria cercetare. Cele mai vizibile bariere erau în ceea ce privește timpul și limba, dar Vadim, Volodya și Olga au fost capabili să fie interpreți și colaboratori la interviuri și aveam deja un grup de cercetători interesați care puteau să facă studii de caz etnografice. Am făcut patru călătorii în anul următor, mergând prin Rusia cu Vadim și Volodya pentru a face studii pilot, pentru a intervieva activiști ai mișcării laburiste și pentru a căuta potențiali colaboratori. Le-am explicat celor cu care ne-am întâlnit că eram interesați să efectuăm cercetări etnografice de colaborare, dar nu exista finanțare. Acest lucru a fost suficient pentru a-i tria pe cei care aveau doar interese financiare în această cercetare de cei care erau interesați să participe pentru proiect în sine. În final, am stabilit echipe de cercetare în Moscova, Syktyvkar, Samara și Kemerovo, conduse de oameni nemaipomeniți, precum Vadim Borisov, Vladimir Ilyin, Irina Kozina, Petr Bizyukov și Veronika Kabalina.

Mai târziu am format echipe de cercetare în Perm, Ekaterinburg, St. Petersburg, Ulyanovsk și Ivanovo. Întregul program era susținut de prietenia și angajamentul echipelor și a liderilor de echipă, fără niciun cadru instituțional. Cu toate acestea, am insistat întotdeauna să le reamintim colaboratorilor noștri că spațiul lăsat liber pentru organizațiile informale în urma dezintegrării URSS și a instituțiilor acesteia nu va persista și că este nevoie ca ei să se organizeze instituțional în regiunile lor, în timp ce noi aveam nevoie de o identitate instituțională pentru colaborarea noastră. Într-un final, după multe obstacole birocratice, am pus bazele Institutului pentru Cercetarea Comparată a Relațiilor de Muncă (ISITO) ca organizație non-profit, cu tot ceea ce implică acest statut, conturi în bancă, comitet de conducere, director, contabil și subordonarea față de autoritățile fiscale. Cu toate acestea, în practică ISITO a continuat să funcționeze ca o rețea informală bazată pe prietenie, colaborare și angajament față de cercetare.

Sarah: După cum spuneți, cercetarea calitativă era văzută ca neștiințifică în Uniunea Sovietică. Au avut membrii echipelor ISITO experiență în etnografie sau a fost nevoie să îi instruiți?

Valery: Din câte îmi amintesc, deși avea o reputație „neștiințifică”, cercetarea calitativă a fost primită cu entuziasm în Rusia la începutul anilor 1990. Ce părți ar fi fost trecute cu vederea dacă nu ați fi utilizat o abordare calitativă?

SC: Când am pus pentru prima oară bazele programului de cercetare, am discutat despre acesta cu mulți sociologi din Moscova. Ei au insistat că nu existau sociologi în regiunile Rusiei, ci doar „cercetători de teren”. Sociologia era divizată între filozofii sociali și cercetătorii sociali. Filozofii sociali, care se considerau singurii adevărați sociologi, trecuseră fără probleme de la filozofia marxist-leninistă la cea vestică, dar nu aveau niciun interes să evalueze validitatea empirică a niciuneia. Cercetătorii sociali insistau că, deși metodele calitative (metodele „ușoare”) aveau oarecare valoare euristică, doar metodele cantitative (metodele „grele”) erau cu adevărat științifice. Cu toate acestea, sociologii mai tineri pe care i-am întâlnit, în special cei din regiunile Rusiei, arătau un interes real pentru metodele calitative. A fost în parte vorba despre resurse, pentru că existau bani foarte puțini pentru cercetări cantitative în afara institutelor din Moscova, în timp ce toată lumea putea face cercetare calitativă dacă avea timp. Dar a fost vorba și despre deziluzia resimțită în fața fetișizării și politizării sovietice a cercetării cantitative. Nimeni nu avea încredere în datele cantitative publicate de agențiile de stat doar pentru a susține linia politică a guvernării. Cercetarea calitativă, observarea și interviuarea oamenilor a dezvăluit niveluri ale realității care nu fuseseră până atunci raportate în publicațiile sovietice și acest lucru îi entuziasma pe tinerii sociologici, care aveau o perspectivă critică.

Când am demarat primul proiect, am ținut un seminar de trei zile despre metode calitative într-o dom ottykha (casă de vacanță) a Ministerului Radioului în afara Moscovei, unde am dormit în cabane din bușteni în care puteai să îngheți de frig ce era. Mesajul nostru principal pentru colaboratori a fost că cercetarea calitativă trebuie să fie riguroasă și sistematică. Peter Fairbrother a condus o discuție memorabilă despre aspectele tehnice ale cercetării calitative – importanța de a avea instrumente de înregistrare adecvate și suficiente, importanța completării notelor de teren imediat după un interviu sau o observație, aspectele tehnice și etice ale înregistrării interviurilor ș.a.m.d. Toată lumea era entuziasmată, asimilând repede principiile esențiale ale cercetării calitative.

O mare parte din cercetările noastre s-a bazat pe studii de caz comparative, în particular ale companiilor industriale. Fiecare echipă de cercetare era responsabilă cu efectuarea unui anumit număr de studii de caz, conform unui program stabilit de comun acord. Am ținut seminarii inițiale, implicându-i pe toți cercetătorii, în cadrul cărora am decis cine urma să fie interviuat, de exemplu manageri seniori cheie, șefi de ateliere, șefi de echipe și un eșantion de muncitori dintr-un atelier principal și dintr-un atelier auxiliar. Am vorbit și despre ce forme de observație vor fi folosite, de exemplu statul în biroul unui șef de atelier sau al președintelui de sindicat sau urmărirea unui șef de echipă. Apoi am alcătuit ghidurile de interviu pentru fiecare

categorie de informatori și am pregătit un formular tipizat pentru raportul ce urma să fie scris pentru fiecare companie în parte. În acest fel ne-am asigurat, cât am putut de bine, că toate studiile de caz erau efectuate într-o manieră comparabilă. Fiecare raport al studiului de caz, cu transcrierile interviurilor și notele de teren asociate, era circulat între toți membrii echipelor de cercetare și discutat la întâlnirile echipelor. La fiecare trei luni țineam întâlniri cu liderii echipelor pentru a analiza progresul și în fiecare an organizam o întâlnire cu toți participanții pentru a formula și a evalua ipoteze pe baza rapoartelor cu studii de caz. Pentru seminarul final al fiecărui proiect, fiecare trebuia să prezinte o lucrare analitică care să încorporeze toate rapoartele și care au devenit baza publicațiilor proiectului în rusă și engleză.

Mă îndoiesc că am fi făcut vreo descoperire fără abordarea calitativă. Fiecare om știa ce se întâmpla în instituțiile sovietice și rusești, dar această cunoaștere nu era adunată și codificată sistematic nicăieri. Fără cercetarea calitativă nu am avea nicio idee ce întrebări să punem într-un sondaj și nicio idee despre cum am putea interpreta rezultatele; cercetarea cantitativă nu poate să vină decât la finalul unui proiect, când căutăm o bază pentru generalizarea concluziilor trase în urma studiilor calitative. Nu am fost împotriva metodelor cantitative, dar eram suspicioși cu privire la datele cantitative rusești disponibile, mai ales că mulți dintre colaboratorii noștri lucraseră ca interviuatori și cunoșteau trucurile folosite de aceștia. Am identificat deasemenea și inconsecvențe semnificative în datele pe care am încercat să le utilizăm în cercetările noastre, inclusiv în ceea ce privește datele din cele mai respectate sondaje.

Nemulțumirea noastră față de sursele de date existente ne-a făcut să căutăm finanțare pentru propriul sondaj de piață, cu privire la muncă în patru regiuni de bază, în 1998. A fost condus de Valery Yakubovich, și a fost urmărită o eșantionare riguroasă, monitorizarea interviuitorilor și testarea consecvenței datelor.

Sarah: Alături de ISITO ați fost extraordinar de productiv publicând 18 cărți și 55 de articole recenzate în engleză, pe lângă numeroase publicații în rusă. Care dintre descoperirile dvs. v-a entuziasmat cel mai mult?

SC: Inițial ne uitam la mișcările muncitorilor noi, care trebuiau să își asume un rol de lider în timpul tranziției, și pe parcursul cercetării am încercat să susținem dezvoltarea unui sindicat și a unei mișcări laburiste democratice și eficiente în Rusia. Cred că majoritatea descoperirilor noastre au fost mai degrabă deprimante decât entuziasmante. După entuziasmul inițial cauzat de căderea URSS, când totul părea posibil, a trebuit să ne confruntăm cu propria noastră naivitate, pe măsură ce neoliberalismul a distrus totul în calea sa, iar rezistența în fața „reformelor” care au distrus viețile și speranțele oamenilor era mai mult de factură simbolică, fiind lipsită de direcția reală oferită de sindicatele tradiționale, uniunile „alternative” adâncindu-se în mlaștina corupției. Bineînțeles că au existat și indivizi și grupuri restrânse care au rezistat, dar cei mai mulți au fost cuprinși repede de presiune și/sau indiferență.

Majoritatea cercetărilor noastre au demonstrat riguros ceea ce

deja suspectam pe baza experienței anterioare și a observațiilor, dar au existat și câteva surprize. Într-unul dintre primele proiecte ne-am întrebat ce îi motivează pe muncitorii ruși. Sergei Alashev a propus ipoteza că „Muncitorilor ruși le place să muncească” la care inițial s-a râs, dar articolul pe care l-a scris (publicat în *Management and Industry in Russia: Formal and Informal Relations in the Period of Transitions*, 1995) a fost o expunere scilicitoare a ipotezei sale.

Din punct de vedere științific, cred că cea mai interesantă descoperire este aceea referitoare la gradul foarte mare în care cultura, mentalitatea și practicile sovietice au fost reproduse, pentru mai bine sau mai rău, într-un număr mare de instituții. În cercetarea noastră, am observat acest fenomen în special în sindicate și în managementul industrial și cultura atelierelor, dar fenomenul poate fi de asemenea observat și în reconstruirea structurilor statale tradiționale.

Unele dintre cele mai neașteptate rezultate au provenit din sondajul gospodăriilor din 1998, care ne-a oferit date cantitative de mare calitate pe care am putut testa numeroase ipoteze. Una dintre acestea, sugerată de Lena Varshavskaya din Kemerovo, a fost că agricultura domestică nu reprezenta o metodă de subzistență pentru cei săraci așa cum susținuseră mulți comentatori. Cauzele erau costurile în timp și bani pe care agricultura domestică le implica și care depășeau cu mult ceea ce puteau oferi produsele agricole. Mai degrabă, în aceeași idee cu argumentul continuității, era o activitate de relaxare a celor care o duceau mai bine care exemplifica etica muncii sovietice, idealizarea naturii și tradiția schimbului.

O altă descoperire importantă privea dominanța instituționalului asupra determinantilor de piață a diferențierii salariale, lucru ce susține puternic tradiționalul. Deși acum uitat, acesta este argumentul specialiștilor în relații industriale folosit împotriva economiștilor laburiști și, într-un fel similar, arată inabilitatea economiștilor laburiști de a explica diviziunea domestică a muncii plătite și neplătite. Pentru mine, ca fost economist, acestea sunt printre cele mai satisfăcătoare descoperiri pentru că principala responsabilitate a științelor sociale de astăzi este să pună la îndoială și să conteste pretențiile științifice ale economiei neoclaseice și să o arate lumii drept ideologia arhaică și dăunătoare care este.

Valery: Care este situația cu ISITO în prezent?

SC: ISITO este o instituție ce trece prin procesul de lichidare, în principal pentru că procedurile administrative și financiare cerute de statul rus sunt prea costisitoare ca timp și bani, dar conexiunile informale rămân. Într-un fel, ISITO este victima propriului succes. Membrii au devenit candidați căutați pentru cercetare și poziții de predare de top în universitățile rusești. Majoritatea și-au asigurat posturi academice care să le permită să își continue munca. Vom ține seminarul final al ISITO în martie (2014), probabil în Egipt, unde îi invităm pe toți prietenii și camarazii noștri. Publicațiile ISITO pot fi găsite la www.warwick.ac.uk/russia. ■

> Trecând dincolo de sociologie

de **Alain Touraine**, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, Franța, și fost vice-președinte al ISA, 1974-78

Timp de patru decenii, **Alain Touraine** a fost o figură proeminentă în lumea sociologiei. Începând ca sociolog în industrie, el a devenit cunoscut ca teoretician al mișcărilor sociale, care a dus mai departe la conceperea unei societăți colective auto-creatoare, care în schimb a inspirat o nouă metodologie a intervenției sociologice. El este un sociolog de o talie globală rară, căutând întotdeauna mișcări sociale pentru extinderea libertății și a demnității în diferite colțuri ale lumii. Un lung flux de lucrări canonice provin din penița lui : Mișcarea Comunistă Utopică din Mai (1968), Societatea Postindustrială (1969), Producerea Societății (1973), Vocea și ochii (1978), Solidaritatea: Analiza mișcărilor sociale: Polonia 1980-1981 (1983) (cu François Dubet, Michel Wieviorka și Jan Strzelecki), Întoarcerea Actorului (1984) și, cea mai recentă, Sfârșitul Societăților. Touraine și-a înființat propriul Centru de Investigații Sociologice, Analiză și Intervenție în EHESS în Paris, unde a instruit zeci de studenți din întreaga lume.

Alain Touraine.

Prima și cea mai de durată orientare către sociologie a venit de la opoziția mea față de un sistem școlar care a fost mai interesat de apărarea propriilor norme decât de cultivarea diferitelor nevoi ale tinerilor. Am fost un caz ciudat de băiat nefericit și nu foarte fericit în școală care, în cele din urmă, a excelat în unul dintre cele mai prestigioase “examene competitive” în țara sa, devenind astfel un student la renumitul École Normale Supérieure. După doi ani am plecat din acest loc minunat, am petrecut un an parțial călătorind în Europa Centrală și parțial lucrând ca miner semi-calificat.

George Friedmann, figura principală din spatele noii născute sociologii industriale europene, m-a invitat să mă alătur unui grup de oameni care studiau schimbările ocupaționale introduse în diferite industrii prin intermediul noilor tehnologii.

El m-a pus la conducerea studiului companiei auto majoritar franceze, compania națională Renault. Am acordat 1 an și jumătate studierii detaliilor locului de muncă și a formelor de organizare industrială în diferite fabrici ale acestei corporații uriașe. Am publicat rezultatele acestui proiect intens în 1955, în prima mea carte. Între timp am câștigat un alt concurs pentru a deveni profesor de istorie dar, mulțumită lui Friedmann, am fost de asemenea selectat ca și cercetător cu normă întreagă în sociologie unde am putut să fiu liber pe deplin să îmi organizez propriul grup de cercetare. Friedmann mi-a spus ușor: dacă reușești în această competiție dificilă, o să obțin un loc de muncă de cercetător și dacă vei da greș, voi face același lucru, deoarece avem nevoie de o nouă generație de cercetători.

După câțiva ani la Centrul Național Francez de Cercetare Științifică (CNFCS), am petrecut un an în SUA – Harvard, Columbia și Chicago- și un alt an în Chile unde am creat un centru pentru sociologia industrială și mai important, m-am căsătorit cu o tânără chileană biolog. Atunci, când aveam 34 de ani, am fost ales ca profesor plin la École des Hautes Études des Sciences Sociales – a avut un alt nume la acea vreme – unde am petrecut restul vieții mele profesoriale, exceptând câțiva ani în America Latină și diferite semestre petrecute la UCLA , Berkeley, și Școala Nouă din New York.

În 1966 ostilitatea mea față de sistemul oficial academic m-a determinat să mă alătur Universității din Nanterre care a fost fondată lângă Paris. Nu am realizat că aveam să îmi petrec câțiva ani la centrul mișcării studențești în Europa, care se transforma rapid într-o dramă culturală și politică. Dintre oamenii care au scris cărți despre acest lucru, cred că

>>

a mea a fost cea mai favorabilă, de când am văzut-o drept cel mai important exemplu, după Mișcarea Discursului Liber la Berkeley în 1964, de mișcare mai degrabă culturală decât socială. În același timp am accentuat contradicțiile dintre această mișcare culturală și vechiul Marxism, și în special ideologiile Trotskyistă și Maoistă care l-au interpretat în termeni politici. A fost, am spus, adăugarea de vin nou în butoaie vechi. Acest lucru m-a adus în conflict cu profesorii conservatori și cu grupul politic de stânga. Dar am fost de acord pe deplin cu Daniel Cohn-Bendit, anarhist și anti-comunist, care a fost cel mai influent la Nanterre când predam eu.

M-am convins repede că cele mai multe forme de comportamente colective nu pot fi definite în termeni de acord cu sau divergență față de legi, obiceiuri și valori dominante. Asta m-a dus la dezvoltarea a două inițiative diferite. Prima consta în studierea comportamentului colectiv prin participare – în câteva cazuri am petrecut un an întreg cu membri ai mișcărilor sociale și politice fără folosirea de chestionare, dar organizând dezbateri între activiști și suporterii lor, precum și cu oponenți. Acesta a fost modul în care am studiat mișcarea studențească: 10 ani după Nanterre, mișcarea Anti – Nucleară, o mișcare naționalistă locală, muncitori unioniști în diferite sectoare ale economiei și – care a devenit cea mai mare bucurie – mișcarea poloneză Solidarność din 1980-81, și muncitorii unioniști în minele de cărbune chiliene și industria metalurgică. Mai recent, împreună cu un prieten, am acordat un timp mai lung studiului mișcării Zapatista în Chiapas în sudul Mexicului. În fiecare caz am încercat să fac participanții mișcărilor conștienți de cele mai puternice înțelesuri ale conflictelor lor.

Această abordare a fost în mod evident opusă studiilor funcționaliste care consideră actorii și sistemele ca două părți ale aceleiași monezi. Din contră – și asta a fost a doua inițiativă economică – am devenit din ce în ce mai convins că logica sistemului social și logica actorilor sociali, sau cel puțin logica acelor acțiuni au atins cel mai înalt nivel al intervenției inovative și critice, au fost opuse direct una celeilalte. Sistemele caută propriile lor integrări și ajustări ale schimbării interne și externe, în timp ce actorii vor să crească propria lor libertate de acțiune, autonomia lor, demnitatea lor, și responsabilitatea lor. Cu siguranță se întâmplă adesea ca două logici să convergă spre același tip de alegere. Dar în societăți în care sistemele interne de control sunt relativ slabe și în care mediul se schimbă în mod constant, două logici intră adesea în contradicție, în ciuda creării constante de noi forme de manipulare a opiniei publice. Globalizarea, prin ea însăși, crește complexitatea și, prin consecință, prezența multiplelor conflicte în cadrul oricărui sector al vieții sociale.

Știm cu toții că sociologia a fost creată în societățile industriale, în societăți cu o mare capacitate de a transforma mediul lor și pe ele însele prin crearea unei noi forme de producție, or-

ganizare, distribuție și consum, anume prin folosirea resurselor și metodelor sociale și economice. Acum, pentru prima dată, societățile au văzut ele însele că sunt capabile să se creeze și să se transforme. Aceasta a fost magnific exprimată de ideea de bază a lui Durkheim: a explica faptele sociale prin fapte sociale.

A doua categorie de transformări, de asemenea importantă, se referă la raționalizarea și segmentarea care acum domină nu doar producerea de bunuri; ei impun de asemenea logica lor în ceea ce privește comunicarea și reprezentările, astfel încât actorii sociali și economici sunt eliminați din domeniile noi și vaste. Actorii devin mai puțin puternici pe măsură ce ei posedă doar raționalitate instrumentală..

Acum, prima noastră sarcină este de a înțelege situațiile sociale și actorii sociali care sunt foarte diferiți de aceia ai societăților industriale. Pe de o parte există o creștere a regimului autoritar și, pe de altă parte, primul capitalism industrial vestic a fost înlocuit prima dată în 1929 și apoi din nou în 2007-8 de un capitalism financiar care nu are funcție economică, ci doar urmărește profitul prin orice mijloc posibil. Actorii pot să reziste capitalismului speculativ puternic și urmării profitului pur doar prin apărarea valorilor etice universale. În timp ce noțiunea drepturilor omului nu surprinde imaginația în timpul lungii perioade de după război, vedem acum că Drepturile Omului și Democrația sunt singurele valori care par să fie capabile să mobilizeze suficiente forțe sociale și politice pentru a se opune regimului autoritar anti-democratic și capitalismului speculativ.

Suntem cât se poate de departe de identificarea – tipică societății industriale – actorilor cu sistemele. Secolul 21 a început în 1989 cu căderea zidului Berlinului și demonstrațiile de masă din Piața Tiananmen, iar mai târziu a venit Primăvara Arabă. Spiritul democratic primește suportul noilor forțe de peste tot. Recent, am încercat să analizez această schimbare generală a abordării într-o carte numită Sfârșitul Societăților, care se referă la sfârșitul „societăților” care învață și acționează prin ele însele. Sociologii la rândul lor trebuie să recunoască că însuși conceptul societății nu mai corespunde cu lumea în care trăiesc. În timp ce sociologia în sine ar putea fi redenumită „etică politică”, științele sociale nu vor dispărea. ■

> Dialog între lege și sociologie

de **Kalpana Kannabiran**, Consilier pentru Dezvoltare Socială, Hyderabad, India, Membră a Comisiei Programului ISA pentru Congresul Internațional Yokohama, 2014 și Membră a Comitetului ISA de Cercetare dedicat Femeilor și Societății (RC32)

Kalpana Kannabiran este profesor de sociologie și Director al Consiliului pentru Dezvoltare Socială, Hyderabad, un institut autonom de cercetare susținut de Consiliul Indian pentru Cercetare în Științele Sociale. I-a fost acordat premiul VKRV Rao pentru Cercetare în Științele Sociale în domeniul Aspectele Sociale ale legii în 2003. A contribuit la înființarea Universității de Drept NALSAR, unde a predat sociologia și dreptul timp de un deceniu, 1999-2009, și este co-fondator al Centrului de Resurse pentru Femei Asmira, înființat în 1991. Și-a concentrat activitatea pe înțelegerea fundamentelor sociale ale non-discriminării, violenței împotriva femeilor și întrebărilor privind constituționalismul și justiția socială în India. Cea mai recentă carte a sa este „Instrumente pentru justiție: non-discriminarea și constituția indiană” (Tools of Justice: Non-Discrimination and the Indian Constitution – n.trad.) (Routledge, New Delhi, 2012). În 2012 Kalpana Kannabiran a primit premiul Amartya Sen pentru Cercetători Eminenți în Științele Sociale pentru activitatea ei în disciplina dreptului.

9

| Kalpana Kannabiran.

>>

Am început să studiez sociologia la nivelul de studiu licență în Hyderabad la sfârșitul anilor 1970, dar nu a fost o alegere informată. Combinarea materiilor – economie, sociologie și geografie – părea interesantă într-un mod oarecum vag și diferit față de literatură, psihologie și filosofie, pe care eram sigură că nu voiam să le studiez. Într-o anumită măsură a fost o alegere prin lipsa altor variante. Am urmat cursurile la o universitate de stat – Colegiul Nizam din cadrul Universității Osmania – și de acolo la Universitatea din Hyderabad pentru un master și un program de cercetare avansat (MPhil) și în cele din urmă la Universitatea Jawaharlal Nehru pentru un doctorat în sociologie. Pe vremea mea modalitatea de predare la ciclul de licență era într-un mod inimaginabil de lipsit de imaginație, așa cum tinde să fie în cadrul universităților de stat, dar așa era și în cadrul programului de master.

Din fericire, din anul doi de licență, m-am implicat într-un grup feminist, Stree Shakti Sanghatana, și participam în campanii împotriva violenței domestice și a violului. Totodată începeam să învăț despre mișcările pentru libertățile civile care militau împotriva impunității statului în era de după perioada de urgență¹, mai exact între 1977 și 1985. Totodată am avut oportunitatea de a observa îndeaproape mișcarea pentru libertățile civile, deoarece tatăl meu a fost avocat și Președintele Comitetului Andhra Pradesh pentru Libertăți Civile și mai târziu a devenit Președintele național al Uniunii Naționale pentru Libertăți Civile, iar mama mea, o scriitoare și poetă feministă, a fost un critic vocal al mișcării pentru libertățile civile, chiar în timp ce oferea suport vital pentru supraviețuitorii și dizidenții care veneau în casa noastră. Ea a făcut parte și din Stree Shakti Sanghatana și este co-autoare a „Scriam istoria: poveștile de viață ale femeilor din luptele de strada din Telangana” (We Were Making History: Life Stories of Women in the Telangana People’s

Struggle – n.trad).

Această experiență de a observa într-un mod direct efectele violenței statului și rezistența față de ea m-a transpus înapoi în înțelegerea mea sociologică având posibilitatea de a înțelege societatea dintr-o perspectivă diferită. Din acel moment în care am început să privesc sociologia într-un mod serios, am legat-o mereu de o înțelegere a legii și de angajamentul față de politicile radicale. Nu sociologia legii ci sociologia și legea ca discipline de sine statătoare care trebuie să comunice una cu alta în moduri care permit o înțelegere mai nuanțată a justiției. Într-o răsucire ironică de situație această conexiune a fost re consolidată pentru mine de moartea „accidentală” a supervizoarei mele de cercetare avansată (atunci avea în jur de 30 de ani) și a soțului ei (de asemenea profesor în același departament) într-un incendiu al casei lor la care fetița lor de doi ani a fost martoră. Am fost prima și ultima ei studentă și prietenă. Faptul că exista un conflict familial era bine cunoscut precum și pericolul prin care trecea supervizoarea mea. Nu era nimic în toate acele cursuri de sociologia familiei care să mă pregătească să înțeleg asta. A fost posibil să fac față situației numai datorită angajamentelor mele în luptele din afara universității, chiar dacă profesorii mei erau întodeauna contrariați de „activismul meu”.

Implicarea mea în politicile de organizare și experiența mea în drept în conexiune cu deliberările și strategiile de interpretare din sala de judecată, m-au condus foarte devreme să-mi îndrept atenția către jurisprudență, către dezbaterile adunărilor constituționale și constituante și către dezbaterile legislative. Dar am fost totodată interesată și de explorarea posibilităților unui constituționalism popular și transformativ: cum reprezintă mișcările sociale și politice constituția în sălile de judecată și în afara lor? Cum sunt organizate mișcările în jurul constituționalismului? Ce traiectorii legislative au deschis mișcările și cum modelează acestea mișcările într-o turnură dialectică? Proiectul de lege

cu privire la Triburile Recunoscute și Alți Locuitori Tradiționali ai Pădurii (Recunoașterea Drepturilor Pădurilor) (Scheduled Tribes and Other Traditional Forest Dwellers (Recognition of Forest Rights – n.trad) din 2006 este un exemplu. Relația cu sens dublu în care mișcările forțează respectarea constituției împotriva unui stat neglijent și încrederea statutului în mișcările pentru înțelepciune față de legislația și responsabilitatea guvernului oferă posibilități foarte interesante de cercetare, precum eforturile recente care au condus în cele din urmă după decembrie 2012 la o nouă lege cu privire la agresiunea sexuală. Punând lucrurile într-o perspectivă diferită, dacă ar fi să plasăm justiția în centrul demersurilor sociologice, studiul legii crează condiții favorabile pentru proiectul sociologic.

Desigur, nu am fost satisfăcută să privesc legea ca un sociolog, pentru că, în calitate de co-fondatoare în 1991 a unui colectiv feminin, Asmita, am fost un consilier pro bono pentru femeile supraviețuitoare ale violenței domestice și ale violului. Nici chiar doctoratul în sociologie și înțelegerea legii nu m-au ajutat să primesc răspunsuri de la avocații care reprezentau cazurile. Pentru a înlătura neajunsul pe care păzirea granițelor profesiei le impun, am studiat legea și am obținut diplome formale – o licență și ulterior un master în jurisprudență. Am refuzat să practic dreptul dar acum puteam să intru în sălile de judecată pentru a explora un sens comun [constituțional] diferit cu avocați, judecători, părțile litigante, studenți la drept – un sens care mi-a lărgit înțelegerea asupra drepturilor fundamentale dincolo de rigiditatea și reducionismul dreptului constituțional așa cum era el practicat. În schimb, mi-am concentrat atenția asupra reducerii suferinței și daunelor oamenilor și comunităților care erau în mod particular vulnerabile.

Pe de altă parte, am fost uimită de cât de puțin înțeleg sociologii legea, chiar dacă o serie de preocupări sociologice sunt destul de strâns legate de sfera dreptului formal. În pofida antropolo-

giei și sociologiei vestice timpurii care examinau de aproape relația dintre lege și societate și tranziția acestora – Malinowski, Durkheim și Weber fiind cele mai evidente exemple – sociologia în India a rămas o comunitate închisă la mai multe niveluri chiar în timpul educației și a incursiunii mele timpurii în cercetare și scriere. Spre exemplu, o parte semnificativă din practica sociologică din India s-a concentrat asupra „castelor” – și o mare parte din aceste lucrări au reprodus ideologiile și structurile dominației prin situarea teoriei înăuntrul experienței dominantei și derivându-și logica din acest unghi. A necesitat o perioadă mare de timp pentru a transforma acest aspect și în cele din urmă, astăzi, observăm emergența unei argumentări diferite la cursuri și jurnalele de specialitate.

Propria mea muncă s-a îndepărtat de aceste convenții. Astfel, o parte s-a axat pe emergența istorică a jurisprudenței penale și a modului în care dezvoltarea acesteia în timpul perioadei coloniale a condus la dezbateri contemporane în jurul agresiunii sexuale, sexului comercial, pedepsei cu moartea și incriminării homosexualității și a persoanelor transgender. O sociologie calibrată la lege oferă posibilitatea de a explora politica legislației, sălilor de judecată și strategiilor de interpretare; avansează o înțelegere profundă a mecanismelor calibrate prin care ideologiile dominației penetrează procedurile legislative în jurisprudență, învingând drepturile fundamentale chiar și în momentele în care pare să le susțină; și, desigur, examinează relația dintre

localizarea socială și accesul la justiție.

Al doilea interes conex al meu a fost investigarea violenței. În timp ce exploram domeniile genului, castei, dizabilității și minorităților (sexuale și religioase), activitatea mea a gravitat în jurul înțelegerii relației dintre discriminare, pierderea libertății și violență. Am fost în mod particular interesată de strategiile teoretice care ar fi putut stârni o schimbare în interpretarea constituției de către curțile de judecată, căutând spre exemplu la diferitele forme pe care pierderea libertății le ia în diferite grupuri care suferă discriminare – imposibilitatea schimbării (untouchability – n.trad) (sistemul de caste), controlul sexual (femei), dislocări forțate (triburi), genociduri și ghetoizare (minorități religioase) și refuzul de a impune accesul fără bariere ca normă (persoanele cu dizabilități). Cum impacă ideea transformării sociale simultan cadrele violenței revoluționare, non-violenței gandhiene și rezistenței la castă ambedkarite? Ca un arhitect al constituției și un filosof anti-castă, Ambedkar este o personalitate influentă care a fost marginalizată de către mediul academic dominant. Cum am putea reînvia o istorie intelectuală care să se plieze pe preocupările constituționale?

Problema justiției – încadrată de sociologie și drept ca discipline interconectate – aduce în discuție două idei care sunt în mod particular relevante: prima este ideea lui Ambedkar conform căreia moralitatea constituțională trebuie să înlocuiască

moralitatea publică – un concept care a fost ignorat timp de șase decenii până în momentul în care a fost reactualizat de către Curtea Superioară din Delhi în 2009 prin susținerea drepturilor minorităților sexuale în cazul „Fundatia Naaz”. Ambedkar doar a schițat această idee. Care îi sunt contururile și cum ar putea să se dezvolte această idee astfel încât să avanseze spațiul justiției în cadrul științelor sociale? Acest apel către însăși ideea lui Ambedkar subliniază importanța de a face conexiuni imposibile sau inimaginabile în explorarea noastră a justiției. Al doilea punct de interes pe care îl regăsim fascinant este utilizarea ideii de insurgență-nesupunere, atât critic cât și reflexiv – în a descompune domeniul moralității constituționale și al justiției într-un sens mai larg. Acesta este tipul de viziune care conduce la mișcări de transformare socială și oferă un cadru pentru lupte radicale pe diferite fronturi. Aceasta conține potențialul pentru interpretări secundare asupra moralității constituționale de către comunitățile care se confruntă cu o injustiție istorică și de către militanții lor – interpretări care sunt subversive prin definiție. ■

> La patruzeci de ani după lovitura de stat din Chile

Un interviu cu Manuel Antonio Garretón

Partea a II-a: Provocările tranziției democratice

Manuel Antonio Garretón prezentând publicului Manifestul pentru o nouă constituție, iunie 2013.

Interviul cu Manuel Antonio Garretón continuă punând accent pe moștenirea lăsată de dictatură vieții politice democratice. În afară de multiple sale activități academice, profesorul Garretón a avut o viață politică intensă, începând cu alegerea sa de președinte al Uniunii Studenților din Universitatea Catolică în anul 1964. În timpul dictaturii el a scris și a predat, în afara academiei, formând noi generații care altfel nu ar fi avut acces la educație și informație pluralistă. El a fost implicat în mod activ în reconstrucția proiectului democratic socialist, devenind un membru al Comitetului Central al Partidului Socialist. După căderea dictaturii, a participat la dezbaterile publice cu privire la tranziția spre democrație, a fost consilier al primului ministru al educației, coordonator al Comisiei pentru Cultură și membru al Comisiei pentru Învățământ Superior. În ultimii ani, el a fost implicat în promovarea

unei noi constituții. Viața sa politică a fost mereu formată de perspectivele intelectuale ale unui om al științelor sociale.

MB: În partea anterioară a interviului (GD3.5), ați vorbit despre eșecurile de Salvador Allende și Unidad Popular, în special eșecurile teoretice care au contribuit la căderea lor. Să ne întoarcem acum la căderea dictaturii. Cum a avut loc? Cum s-a întâmplat?

MAG: Să începem cu o clarificare: nu eșecurile sau problemele din Unidad Popular au provocat prăbușirea lui Salvador Allende, ci conspirația oamenilor de dreapta și intervenția armatei, toate acestea cu sprijinul Statelor Unite. În 1980 dictatura a introdus o nouă constituție, care a generat două regimuri politice, unul ce a durat de la '80 la '88, iar celălalt după '88. Primul a reprezentat cristalizarea dictaturii, dar cu

>>

o constituție. Al doilea a fost un regim civil strict, autoritar, cu drept de veto al armatei, ceea ce se numește democrație limitată, democrație protejată – cum vrei să îi spui. Pentru a trece de la un regim la altul, și să păstrezi același lider la putere – care era Pinochet – trebuie să ai un soi de mecanism.

MB: Aici apare plebiscitul, nu?

MAG: Da, ei au ales mecanismul referendumului, dar a apărut o problemă. Opoziția și-a dezvoltat capacitatea de organizare în mod considerabil, în primul rând prin rezistența și păstrarea organizațiilor și persoanelor implicate, și în al doilea rând prin conectarea diferitelor sectoare ale opoziției cu sectoarele sociale, într-un context în care au loc rapid transformări structurale, are loc o slăbire a sindicatelor, și așa mai departe. Criza economică din 1982-1983 a început un ciclu de mobilizare, care a avut ca efect adunarea oamenilor împreună, depășirea fricii lor și formarea unei alianțe politice, dar fără nicio idee cu privire la modul în care să scape de dictatură. În același timp, comuniștii care nu au fost parte a opoziției socialiste au vrut să scape de dictatura prin insurecție. Încercarea lor de a îl asasina pe Pinochet nu a reușit. Până când dictatura nu a cerut un referendum pentru a îl păstra pe Pinochet la putere, opoziția nu a avut nici o strategie clară. Deși a fost o decizie foarte dificilă, opoziția a decis să conteste plebiscitul. Oamenii de dreapta, susținători ai dictaturii, au recunoscut unanim plebiscitul, ceea ce a fost o mare greșală a regimului, deoarece a făcut jocul opoziției. Singurul lucru pe care știau cum să îl facă era câștigarea alegerilor!

În ciuda tuturor trucurilor și resurselor puterii, opoziția a prevalat. Astfel încât mecanismul ales de dictatură pentru a se perpetua s-a dovedit tocmai a-i fi adus pierzania. În ceea ce privește opoziția, atâta timp cât trebuia să ieși și să votezi “nu”, nu a mai contat că nu au avut o strategie pentru viitor.

MB: Aceasta este un final ciudat pentru o dictatură, să se sinucidă. Care au fost consecințele plebiscitului, a drumului către democrație?

MAG: Una din consecințe a fost scăparea de dictatură, dar menținerea cadrului instituțional și al modelului său economic. Acest lucru este foarte important. Este singura țară din lume care, după o dictatură lungă, menține constituția dictaturii, necreându-și propria constituție. Este singurul caz în America Latină de o tranziție spre democrație în care nu a existat o Adunare Constituantă.

Dar acest lucru nu a fost inevitabil. După ce a câștigat plebiscitul și apoi alegerile, coaliția de guvernământ, Concertación, ar fi putut merge mai departe către schimbarea sistemului politic, fără teama revenirii la autoritarism.

MB: Și de la o astfel de schimbare în sistemul politic se putea merge mai departe cu o schimbare în modelul economic neoliberal?

MAG: Nu puteți schimba modelul economic fără a schimba în primul rând pe cel politic. De exemplu, nu se poate crea o întreprindere de stat în conformitate cu prezenta Constituție. Amintiți-vă că aceasta era cea mai pură formă a neoliberalismului – mai pur decât al lui Thatcher – pentru că a fost realizat sub dictatură. Acum, după 20 de ani a ceea ce eu numesc capcana de succes a Concertación care a câștigat 19 runde de alegeri, venitul a crescut de la 5.000 dolari pe cap de locuitor la 15.000 dolari pe cap de locuitor, și un alt semn de progres este acela că în prezent 70 % din studenți provin din familii în care părinții nu au studii superioare. Aceasta duce la o transformare enormă.

Deci Concertación poate spune că nu s-a descurcat deloc rău. A avut un mare succes. Așadar, de ce ar trebui să facă modificări fundamentale? De ce ar trebui să schimbe Constituția? Am democratizat Chile, ceea ce a fost într-adevăr o transformare foarte importantă. Mai mult, ei susțin că au corectat neoliberalismul. Dar în corectarea aceasta l-au consolidat, i-au restabilit legitimitatea. Cu alte cuvinte, ei nu au reușit să rupă legăturile acestei societăți transformate de Pinochet, păstrând modelul socio-economic al unui regim non-democratic. Guvernul poate fi democratic, politica poate fi democratică, dar regimul nu este democratic.

MB: Ce vrei să spunei cu asta? Ce înseamnă a avea o politică democratică în cadrul unui regim nedemocratic? Pare a fi o formulă leninistă!

MAG: În primul rând, Constituția nu a fost niciodată aprobată în mod democratic. Deci, nu are origini legitime. Iar în al doilea rând, Constituția a stabilit un sistem politic în care minoritatea care a sprijinit dictatura avea putere electorală egală cu majoritatea care a fost împotriva ei. Sistemul electoral este foarte dificil pentru o circumscripție ca să aleagă doi candidați de la același partid, chiar dacă partidul câștigă majoritatea voturilor. Și astfel membrii Congresului sunt întotdeauna în mod egal împărțiți între două blocuri, iar pentru a schimba Constituția este nevoie de o majoritate de 75 %. Deci e imposibil. Ce este la urma urmei constituția? Aceasta servește pentru menținerea modelului economic. Și conține un rând cu privire la dreptul la viață și trei pagini cu privire la drepturile de proprietate.

MB: Dar cu ce este atât de rău regimul socio-economic? Toți indicatorii arată că ar fi unul de succes.

MAG: Cred că este un eșec total. Nimic din ceea ce este bun nu se datorează modelului economic. Se datorează prețului cuprului, care permite implementarea politicilor Concertación împotriva sărăciei. Rezolvarea crizei economice nu se află în model, ci în politicile anti-ciclice ale guvernului.

MB: Deci, modelul nu este așa de rău, dar este fără efect?

MAG: Nu, nu. În anii '70, Chile era situată pe locul doi în America Latină, în ceea ce privește egalitatea distribuirii veniturilor. În anul 2000 s-a plasat pe locul al doilea în aria inegalității

distribuirii veniturilor, după Brazilia. Distribuția veniturilor din Suedia, înainte de introducerea taxelor, era mai inegală decât în Chile, dar după criteriul impozitelor, în timp ce Suedia are una dintre cele mai bune distribuiri a veniturilor, în Chile aceasta este una dintre cele mai proaste din lume. În al doilea rând, nu există niciun alt sistem de învățământ mai segregat decât cel chilian, indiferent de criteriu: vecinătate, clasă, venituri, sau oricare altul. În 1970, de exemplu, au fost mai puțini studenți, dar atunci 75% erau în sistemul public, astăzi cifra este mai mică de 35%. Deci nu avem o societate, ci o piață determinată de corecțiile făcute de stat. Există o ruptură importantă între politică și societate. În cazul în care porțelanurile și cuprul dispar, țara va dispărea. Modelul este bazat pe exporturi, pe mărfuri, și pe îndatorarea oamenilor. Avem cele mai proaste legi ale relațiilor de muncă din lume. Doar 8 % din forța de muncă are încheiat contract colective de muncă. Este singura țară fără o politică față de populația indigenă, Mapuche. Și este o țară care iubește medicamentele anti - depressive.

MB: Dar nu spuneți mai devreme că sărăcia a fost eradicată?

MAG: Dacă este utilizat un standard pentru măsurare, sărăcia a scăzut de la 50 %, cât era în timpul dictaturii, la aproximativ 15% . Dar oamenii care sunt deasupra pragului de sărăcie de astăzi pot fi sub pragul sărăciei mâine. Nu există niciun sistem public de protecție socială.

MB: OK. Să luăm cazul dumneavoastră. Acum, trebuie să ne întoarcem la mișcarea studențească. În ce măsură se reflectă aceste inegalități? Și în ce măsură studenții aveau un proiect politic al lor?

MAG: Există interpretări diferite ale mișcării studențești. Sunt unii care spun că a fost o mișcare tipică pentru clasa de mijloc. Studenții erau nemulțumiți pentru că li s-au luat foarte mult și tocmai ceea ce își doreau mai mult. Nemulțumirea este o dimensiune esențială a fiecărei mișcări sociale, dar nu explică nimic. Dacă vrem să vorbim despre nemulțumire, atunci aceasta este cea a părinților, care sunt cei mai nemulțumiți, pentru că ei trebuie să se îndatoreze pentru a plăti taxele de școlarizare ale copiilor lor.

Cererea cea mai importantă a studenților către sistemul învățământului public conține trei elemente. În primul rând, sistemul de învățământ public trebuie să fie majoritar și hegemonic. Poate exista învățământul privat, dar trebuie să fie reglementat. În al doilea rând, legea trebuie să interzică profitul pentru școli și să interzică sistemul actual în care statul subvenționează profitul privat al antreprenorilor în sistemul școlar și chiar și în învățământul superior. A treia cerere este cea a învățământului superior public gratuit și fără subvenționarea învățământului superior particular.

Dar nu se poate face educație gratuită pentru toată lumea, fără o reformă fiscală profundă. În cazul în care copiii burgheziei pot avea acces la învățământul universitar gratuit, la fel ca oricine altcineva, s-ar putea numai dacă sunt plătite impozite mari.

Acest lucru ar însemna schimbarea modelului economic, care, la rândul său, necesită schimbarea sistemului politic.

MB: Vreți să spuneți că aceasta este o cerere revoluționară?

MAG: Eu o numesc o cerere fundamentală, diferită de cererile pentru condiții mai bune . Mi se pare că mișcarea studențească din Chile joacă același rol, fără a avea acces la guvern sau partide, la fel ca mișcările din Venezuela și din Bolivia și anume să rupă relația moștenită de la dictatură, dintre stat și societate. Și astfel în acest sens este “revoluționară”, dar aceasta nu este revoluționară în sensul metodei. Un alt aspect fundamental al mișcării studențești este faptul că, în opinia mea, aceasta este prima mișcare socială din istoria contemporană chiliană.

MB: Deci educația privatizată se bazează pe un model economic care nu poate fi schimbat fără modificarea constituției și a sistemului politic asociat, iar o astfel de schimbare, necesită la rândul său reconstruirea relației dintre politică și societate. Dar, Manuel Antonio, cum a fost posibilă depășirea acestei rupturi – depășire ce a avut loc deja în Brazilia, Venezuela, Bolivia - și care ne va duce de la o societate de piață post- Pinochet la una mai democratică?

MAG: În Chile s-au făcut toate proiectele istorice prin alianța unor partide și mișcări: “industrializarea” de către frontul popular (comuniști, socialiști și radicali), “reforma agrară” de către creștin-democrați (biserica și mișcările țărănești), “socialismul” de Unidad Popular (socialiști, comuniști și alte partide). Lupta împotriva dictaturii a fost făcută de către Concertación și Partidul Comunist, dar astăzi alianța nu este suficientă pentru a aduce democrația, care necesită restabilirea legăturii cu mișcările. Au fost momente când acest lucru părea posibil, dar nu au reușit. O nouă posibilitate este acum deschisă o dată cu recente alegeri prezidențiale. Michelle Bachelet a fost aleasă cu o mare majoritate și primul punct de pe programul ei este o nouă Constituție. Combinația dintre promisiunile ei și mobilizarea socială ar putea declanșa un proces de constituire democratic, participativ și instituțional, care ar putea începe cu un plebiscit. O nouă constituție democratică și o Adunare Constituantă ar oferi noi conexiuni între politică și societate, crearea de noi partide și așa mai departe.

MB: Manuel Antonio, ați fost uimitor, ați acoperit întreaga perioadă de 40 de ani de la lovitură de stat ! A fost instructiv pentru mine și sper că așa va fi și pentru cititorii noștri. Vă mulțumesc foarte mult. ■

> Uruguay avangarda Americii Latine

de **Felipe Arocena**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay

O demonstrație pentru legalizarea marijuanei în fața Palatului Legislativ din Montevideo.

Uruguary, o țară mică de trei milioane de locuitori, a surprins lumea întreagă cu două legi adoptate în 2013: una permițând căsătoria între persoanele de același sex, alta legalizând consumul de marijuana. Dacă completăm șirul cu o a treia lege, adoptată în 2012, care dezincriminează avortul, nu am greși dacă am afirma că această țară este acum avanpostul Occidentului.

Potrivit primului articol din Legea Căsătoriei Egale din Uruguay, „căsătoria civilă este o uniune permanentă, prin lege, a două persoane de sex opus sau similar.” În august 2013, după intrarea

în vigoare a noii legi, am asistat la prima căsătorie între doi bărbați, urmată de altele, atât între bărbați, cât și între femei. Pe lângă Uruguay, există încă două state Sud Americane cu legislație similară: două țări vecine, Brazilia și Argentina. În afara acestor țări, în lume există numai doisprezece țări care recunosc în mod oficial căsnicia homosexualilor: Suedia, Norvegia, Franța, Spania, Islanda, Belgia, Luxemburg, Olanda, Danemarca, Portugalia, Canada, respectiv Africa de Sud (majoritatea acestor țări sunt situate în Europa de Vest). În Mexic, Statele Unite ale Americii și în Regatul Unit acest drept este garantat numai în anumite teritorii/regiuni. Dacă urmărim clasificarea lui José Guilherme

Merquior, acceptând că America Latină este „celălalt Occident”, se pare că până în prezent, căsnicia homosexualilor este aproape în exclusivitate Occidentală, fără îndoială datorită secularizării pronunțate a regiunii, precum și ca urmare a proceselor de modernizare, respectiv expansiunea drepturilor.

Legea Reglementării Marijuanei a fost aprobată în Decembrie 2013. Potrivit acestei legi „statul își asumă responsabilitatea asupra controlului și regularizării activităților de import, export, plantare, cultivare, recoltare, producție, achiziție, stocare/depozitare, marketing, și distribuție a canabisului și a derivatelor acestora.” Clubul

>>

crescătorilor de marijuana și cultivarea domestică sunt legale, până la șase plante pe gospodărie. Nicio altă țară din lume nu a acordat statului control public asupra producerii, distribuirii și vânzării marijuanei. Efectele scontate sunt duble. În primul rând, distanțarea consumatorilor de marijuana de comercializarea drogurilor, de victimizarea și violența cu care se asociază această activitate. În al doilea rând, se inaugurează o strategie fără precedent în combaterea traficului de droguri. Președintele din Uruguay José Mujica a argumentat că dacă deceniile de represiune nu au ameliorat această problemă, este timpul să fie încercate soluții noi. Dacă „laboratorul” uruguaian arată rezultate pozitive, alte țări ale Organizației Statelor din America – care deja caută alternative – vor fi dispuse să ia în considerare într-un mod serios abordări similare.

În 2012 Uruguay a adoptat Legea Terminării Voluntare a Gravidații, unde în articolul doi se declară: „terminarea voluntară a gravidații nu va fi pedepsită [...] în primele douăsprezece săptămâni a gravidații.” În această arie, Uruguayul este unul dintre puținele locuri din America Latină care recunoaște dreptul femeii la avort (împreună cu Cuba, Guyana, Puerto Rico și Mexico City). Dorința femeii în sine este de ajuns pentru toate instituțiile sanitare din țară ca să presteze acest serviciu. Această lege a fost aprobată de Parlament cu cinci ani în urmă, dar fostul președinte Tabaré Vázquez, oncolog de profesie, a respins-o. Printre principalele argumentele în favoarea legii, două sunt centrale. În primul rând, dreptul femeii de a decide asupra procreării, iar în al doilea rând, avorturile făcute prin rețelele de clinice ilegale care prestau acest serviciu au riscat viața femeilor cu un venit scăzut, care nu și-au putut permite să plătească pentru un serviciu de o calitate mai bună.

Cele trei legi prezentate au putut fi adoptate datorită majorității absolute în Parlament a partidului de guvernământ Frente Amplio (Frontul Larg). Acest partid de guvernământ, care este de fapt o coalitie de partide și grupări de centru și stânga a fost creat în 1971 și a venit la putere prima oară în 2005, fiind reales și în 2010. Între timp, suportul pentru aceste legi din partea opoziției a variat. În timp ce dreptul egal la căsătorie dispunea de un suport substanțial în rândul legiuitorilor, celelalte două legi erau mult mai controversate, și aproape jumătate din legislativ s-a opus. Aceste diferențe reflectă o distribuție similară și în cadrul populației.

Aceste legi sunt o reprezentare clară a guvernului de stânga a țării care a fost la putere în ultimii opt ani, cu o majoritate legislativă care permite aprobarea acestor inițiative în Congres. Dar aceasta în sine ar fi o explicație superficială. La un nivel mai profund, sociologic, ce forțe adânci ale societății din Uruguay își găsește exprimarea prin aceste legi? Cum putem să le înțelegem, într-o țară care în mod frecvent se autodefineste ca una cu o cultură conservativă – și are una dintre cele mai bătrâne populații de pe continent?

Putem enumera cel puțin patru factori relevanți. În primul rând, societatea uruguaiană este una dintre cele mai secularizate de pe continent și probabil de pe întregul mapamond. După scrierile istoricului Carlos Real de Azua, Uruguayul este steaua cea mai mată pe cerul Catolic al Americii Latine. În al doilea rând, țara a avut, la începutul secolului douăzeci, o perioadă când a adoptat legi moderne pentru perioada respectivă, eliminând pedeapsa cu moartea (1907), acceptând divorțul inițiat de femeie (1913), a dispus o zi de muncă de opt ore (1915) și a aprobat dreptul de vot

a femeilor (1927). Țara a avansat atât de mult în primele decade ale secolului trecut, încât mulți s-au alarmat că va deveni socialistă. În al treilea rând, deși populația țării este relativ îmbătrânită, majoritatea lor a devenit majoră în perioada revoluțiilor culturale, sexuale și politice ale anilor 1960. În al patrulea rând, țara traversează una dintre perioadele cele mai pozitive după multe decenii: democrația politică este completă (potrivit tuturor indicatorilor internaționali ai democrațiilor contemporane), în ultimii zece ani economia a crescut în medie cu 5% anual, respectiv societatea a devenit mai egalitaristă și mai puțin săracă datorită politicilor sociale consistente de redistribuire a averii. Uruguay trăiește o perioadă comparabilă cu primele decenii ale secolului trecut, când a fost considerată ca având una dintre cele mai bune condiții de bunăstare de pe planetă.

Este foarte probabil că în viitorul apropiat mai multe țări Occidentale vor adopta legi similare cu cele descrise aici, și drept urmare nu este greșit să afirmăm că Uruguay pavează drumul spre o expansiune mai largă a drepturilor. În același timp, astfel de legi pot întâmpina piedici severe din moment ce în multe țări, cu tradițiile lor culturale diferite, acestea pot fi văzute ca abominații. ■

> Cât de public este învățământul de stat din Uruguay?

de **Adriana Marrero**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay, membru al Comitetelor de Cercetare ISA privind Sociologia Educației (RC04), Teoria Sociologică (RC16) și Femeile și Societatea (RC32), și **Leandro Pereira**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay

Parlamentul din Uruguay înconjurat de profesori care protestează.

Există o țară, Uruguay, unde între 80 și 90% din studenții de toate vârstele urmează învățământul de stat. Da, de stat. Învățământul privat nu reprezintă mai mult de 15% - un procent care a variat puțin de-a lungul timpului. Învățământul de stat este gratuit în totalitate, de la grădiniță până la universitate, inclusiv la nivel de master și doctorat. În afară de a fi gratuit, învățământul universitar este accesibil tuturor, fără examene eliminatorii sau bareme, astfel încât se poate înscrie orice absolvent de liceu. Mai mult, în ciuda religiozității Americii Latine, învățământul de stat uruguayan este secular din 1917 - și chiar în secolul al nouăsprezecelea, educația religioasă era o opțiune care putea fi refuzată de părinți. În plus, în Uruguay, femeile au depășit bărbații în performanța educațională încă de la începutul secolului douăzeci; astăzi, ele au un nivel de educație, în medie, mai mare decât bărbații. Numărul femeilor reprezintă, de asemenea, aproape trei sferturi din înscrierile în învățământul universitar și terțiar și chiar procente mai mari de absolvenți. Acest „paradis” educațional a fost prima țară din lume care a adoptat programul MIT „Un laptop pentru fiecare copil”, prin intermediul căruia fiecare student și profesor din fiecare școală - în prezent din învățământul secundar - primește un laptop cu acces la internet din partea statului. În onoarea florii

naționale (ceibo), „Planul CEIBAL”¹ permite chiar și celor mai săraci să ia laptopurile acasă, unde le pot folosi pentru a învăța, a face schimb de informații și a se juca.

Am putea crede că un sistem cu aceste caracteristici - public, gratuit și deschis într-o țară cu o creștere mică a populației (0.19% pe an) și unde doar 22% din populație are vâsta sub 15 ani, într-o zonă cu climă temperată și fără obstacole geografice și culturale - poate fi capabilă să furnizeze o educație incluzivă și rezultate educaționale echitabile. Dar nu-i așa.

Potrivit Raportului PISA (Programul pentru Evaluarea Internațională a Studenților) pentru Uruguay, “Uruguay continuă să indice o inegalitate foarte pronunțată în dezvoltarea socio-culturală. În timp ce 89% din studenții care urmează instituțiile de învățământ în contexte socio-culturale ‘foarte nefavorabile’ se situează sub Nivelul 2, doar 13% din studenții aflați în contextele cele ‘mai favorabile’ coboară sub această clasificare. Discrepanța dintre cele două extreme merge până la 170 la examenul de matematică, făcând din Uruguay o țară cu o mare inegalitate educațională. Acest rezultat a fost o constantă de-a lungul celor patru cicluri ale examenelor PISA, la care țara a participat.”

Alfel spus, cei mai avantajați copii, în medie, au rezultate mai bune decât media din Norvegia (489) și Statele Unite (481), câtă vreme cei mai săraci au rezultate mult mai slabe decât aceia din Qatar (376), Indonezia (375) sau Peru (368). Mai mult, din studenții cu rezultatele cele mai bune, 75% urmează școli private.

Dacă rezultatele examenului PISA nu sunt convingătoare pentru cititor – desigur, pot exista obiecții justificate față de comparațiile internaționale, chiar dacă sunt mai puține împotriva comparațiilor interne pe care le permite instrumentul – ne putem folosi de informațiile generate pe plan intern. În Uruguay, la nivelurile cele mai înalte de educație, cei mai săraci studenți sunt îndepărtați progresiv – în primul rând din cauza ratelor mari de abandon școlar și de repetare a clasei. Conform datelor oficiale furnizate de Cercetarea Institutului Național de Statistică privind Gospodăria (2012), 95.3% din copii cu vârste între 6-11 ani au urmat școala primară, 73.8% din cei cu vârste între 12-14 ani au urmat școala secundară și numai 51.4% din cei cu vârste între 15-17 ani au urmat liceul. În cele din urmă, doar 23.7% din tinerii cu vârste între 18 și 24 de ani au urmat universitatea. Inegalitatea dintre cincimi, luând în considerare veniturile pe gospodărie arată aceeași direcție: la vârsta de 3 ani, în cea mai mare cincime, 9 din 10 copii urmează școala, în timp ce în cea mai mică cincime rata este doar 1 din 2. La 22 de ani, 57% din tinerii cuprinși în cea mai mare cincime urmează cursurile universitare, comparativ cu doar 9% în cea mai mică.

Deci, ce este greșit aici? Cum este posibil ca un sistem de învățământ bazat pe principii, care a căutat să asigure incluziunea și egalitatea să poată avea rezultate așa de inegale și exclusive?

Noi credem că problema poate fi identificată în înțelesul noțiunii de „public”. Educația pe care Uruguayul o numește „publică” are foarte puține legături cu noțiunea de „public” așa cum este înțeleasă în societățile democratice și pluraliste. Tot învățământul formal, de la cel preșcolar la cel universitar, este condus de către două entități autonome: Administrația Națională a Învățământului Public (ANEP) și Universitatea Republicii – ambele separate de sfera politicii formale. Deși există un Minister al Educației inclus în organul executiv, el nu are practic nimic de spus asupra chestiunilor educaționale. Chiar dacă în Constituție se afirmă că „Suveranitatea este inerentă națiunii”, așa cum este exprimată prin buletinele de vot în alegerile obligatorii de la fiecare cinci ani, voința uruguayenilor cu privire la politica de educație nu-și poate găsi expresia nici prin intermediul adunării legislative bicamerale, nici prin intermediul organului executiv – acolo unde Ministerul Educației are mâinile legate.

Între timp, în entitățile care guvernează educația – care au o autonomie imensă consfințită prin Constituție – au devenit dominante interesele corporatiste. ANEP, care este responsabilă pentru educația obligatorie și instruirea profesorilor, este condusă de mecanisme care luate împreună contribuie la scăderea calității predării și blochează sistemul

într-un balon al suficienței prin raportare la el însuși. Pe de o parte instruirea profesorilor încă mai urmează modelul școlii tradiționale, fără a fi bazată pe noile cercetări. Pe de altă parte, promovările sunt făcute doar pe criteriul vechimii în muncă fără nicio evaluare a dezvoltării și competitivității profesorului. Angajarea de noi profesori rămâne îngrădită de către adevărații oameni care conduc ANEP, ce exclude în mod expres acreditarea profesională a profesorilor de către universități. Și dacă asta nu era de ajuns, profesorii sunt aproape imposibil de concediat.

În învățământul secundar – adevăratul loc obstrucționat al sistemului educațional – mai mult de o treime din ore sunt pierdute din cauza absențelor profesorilor și nu mai puțin de 40% din studenți ajung să repete clasele. Învățământul primar, unde absenteismul profesorilor este mai mic, înregistrează de asemenea procente mari de repetare a clasei. În 2013, lupta pentru salarii mai mari – care au crescut brusc de când guvernul de stânga a preluat puterea în 2005 până la punctul în care salariul de debut al unui profesor în ziua de azi este mai mult decât dublu față de cel al unui profesor universitar – a lăsat cei mai săraci copii fără să meargă la ore pentru mai mult de o lună în total. Acest fapt nu include alte greve care s-au opus încercărilor de reformă propuse de guvernele successive din perioada post-dictatorială, inclusiv pe cele ale stângii. Școlile private, care sunt mai puțin îngăduitoare cu absențele profesorilor, chiar dacă plătesc salarii mai mici decât școlile de stat, nu au suferit de acest tip de atac corporatist. Din această perspectivă, noțiunea de „public” aproape că lipsește în învățământul uruguayan.

Conștienți de atașamentul uruguayenilor față de public, ca sferă ce mediază societatea și puterea de stat, și de importanța puternică a educației publice în modelarea identității uruguayene – și, de asemenea, de neîncrederea cetățenilor în mecanismele pieței¹, sindicatele de profesori au contribuit la ceea ce putem numi „refeudalizare”. Cu strigăte de război, etalând pancarta de „educație publică”, ei au pretins dreptul de a sprijini, fără compromis, interesele lor corporatiste – exprimate în privilegii și beneficii care încurajează iresponsabilitatea în fața inegalității educaționale și violarea dreptului la educație a copiilor care au cea mai mare nevoie de ea. Pretinzând pentru ei înșiși dreptul de a lua decizii referitoare la educație fără nicio concesie, sindicatele refuză altor cetățeni dreptul de a critica, dezbate și de a face propuneri. Așadar, Uruguayul poate face reclamă propriei educații publice, dar nu este atât de publică precum pare. ■

¹ „Ceibal” (însemnând un grup de ceibos), este acronimul pentru “Conectividad Educativa de Informática Básica para el Aprendizaje en Línea” sau “Conectivitate Educațională și Tehnologie Informațională de Bază pentru Învățarea Online.”

² Ca un exemplu, merită amintit cum în 1993, în mijlocul procesului de privatizare care a afectat întreaga lume, cetățenii Uruguayului au votat cu o majoritate de 72% abrogarea unei legi care permitea privatizarea companiilor publice.

> Miracolul din Uruguay

Redistribuirea și Creșterea Sindicalizării

de **Marcos Supervielle**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay și Membru al Consiliului Comitetului de cercetare a muncii (RC30) ISA, și **Mariela Quinones**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay

“Îmbunătățirea egalității nu ar fi fost posibilă fără o voință politică foarte puternică”

Al doilea guvern de stânga din Uruguay, ales în 2009, a aprofundat politicile pro-muncă prin intermediul Consiliilor Salariale și un sistem tripartit pentru a stabili salariul minim pentru toate categoriile profesionale din toate sectoarele economiei. În acest sens, a jucat un rol strategic în promovarea redistribuirii progresive a veniturilor. În ultimii ani, salariile reale au crescut cu 4% pe an, iar salariul minim a crescut cu 250%. Anterior ascensiunii la guvernare a celor de stânga în 2004, salariul mediu reprezenta de 6,5 ori salariul minim pe economie, în timp ce astăzi salariul mediu este de doar de trei ori salariul minim. Contrar gândirii convenționale, că politicile de redistribuire reduc nivelul ocupării forței de muncă, rata șomajului a scăzut de la 13,7% înainte ca primul guvern de stânga să ajungă la putere în 2004, la aproximativ 6,1% în medie în timpul celui de al doilea mandat.

Mai mult, slujbele disponibile în această perioadă au oferit locuri de muncă din ce în ce mai decente. S-a redus forța de muncă informală, ceea ce a dus la creșterea numărului celor înscriși în sistemul de securitate socială și la extinderea numărului de beneficiari

de toate drepturile legale de muncă. Ocuparea forței de muncă cu normă întreagă cu beneficii – sau locuri de muncă de calitate – a crescut de la 55% din toate persoanele angajate în 2004 la 69% în 2011. În această perioadă, ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor a crescut de asemenea și instabilitatea forței de muncă s-a diminuat. Pentru a se asigura că cea din urmă încă fluctuează în legătură cu ciclurile de relații de muncă – cele ale lucrătorilor publici legate de voturi pe bugetele publice și cele ale lucrătorilor privați legate de termenele limită ale contractelor colective de muncă – dar, în general și pe termen lung, conflictele la nivelul forței de muncă s-au redus.

Toate acestea au fost posibile datorită unei situații economice foarte favorabile, care a funcționat spre combaterea crizei din țările mai dezvoltate. O astfel de prosperitate a fost o condiție necesară pentru îmbunătățirea redistribuirii sociale, dar nu suficientă în sine. Îmbunătățirea echității în societate nu ar fi fost posibilă fără o voință politică foarte puternică, mai ales politici care au avut astfel de consecințe dramatice, reducând sărăcia de la aproximativ 40% până la 12% din populație și sărăcia extremă de la 4,5% la 0,5%.

Așa cum am menționat, un mecanism social care a jucat un rol central în acest proces a fost reprezentat de așa-numitele Consilii Salariale. Aceste consilii, care au avut o istorie lungă în Uruguay, au fost reinventate de primul guvern de stânga și au devenit înrădăcinate ca politici în al doilea mandat. Creșterea exponențială în ratele de sindicalizare a contribuit implementarea efectivă a modificărilor. Într-adevăr, sindicalizarea a crescut cu aproximativ 300% din 2005, ajungând la un total de 350.000 de membri până în prezent. Până la sfârșitul anului 2013, Sindicatul central estimează că acest număr va ajunge la 380.000, aproximativ 12% din populația țării sau 24% din forța de muncă salariată. A fost o creștere enormă nu numai în creșterea numărului de membri, ci, de asemenea, în crearea de noi sindicate în sectoarele în care niciunul nu a existat înainte, cum ar fi în zonele rurale sau în muncile casnice.

Această creștere explozivă în activitatea sindicatelor a avut mai multe consecințe. Pe de o parte, aceasta a generat o revărsare de ideologii sindicale clasice. În mod tradițional, sindicatele

uruguayene au rămas separate de stat și corporații, dar și de partidele politice – cel puțin în sensul organic – inclusiv partidele de stânga. Influența acestora din urmă a acționat prin tendințele de stânga ale liderilor care ar putea ajunge la o astfel de poziție doar prin alegeri democratice ale membrilor. O altă tradiție de sindicat uruguayean este că fiecare companie sau sector de producție are propriul sindicat special, ceea ce transformă sindicatele în sisteme politice micro, preocupate cu probleme locale, care ar putea fi foarte dezbinat în sfera politică mai largă. Drept urmare, sindicatul uruguayean central – PIT-CNT – a inclus întotdeauna o gamă largă de tendințe de sindicat, deși toate de stânga.

Prin aceste tradiții democratice, în mod paradoxal, sindicalismul a pierdut din coerența sa politică pe măsură ce lideri noi, care au crescut de jos, nu s-au aliniat neapărat cu stângismul istoric. La nivel ideologic, în unele sectoare, curente de sindicat radicale au apărut și s-au dezvoltat poziții anti-guvernamentale puternice. În alte sectoare, retorica corporativă a dominat, rupându-se de tradiții care au integrat nemulțumirile

sindicale într-o strategie politică largă de modernizare a țării și de a îmbunătăți pozițiile păturilor de jos ale societății. Aceste tendințe sindicale noi, care în anumite situații s-au dovedit extrem de agresive, au părut să modifice organizarea largă a sindicalismului, generând provocări pentru modelele vechi și creând relații noi cu viitorul guvern. În practică, un nou proces de nemulțumire corporativă s-a dezvoltat – și chiar a devenit dominant în anumite sectoare – care este orientat exclusiv spre creșterea salariilor, fără a se conecta la o viziune mai largă asupra lumii, așa cum a fost tradiția în rândul sindicatelor. Probabil vedem de asemenea o nouă stângă care funcționează în cadrul structurilor sindicale tradiționale, sau, alternativ, crearea de structuri noi pentru o nouă viziune a societății pe baza universului muncii. ■

> Revoluția agrară a Uruguay-ului

de **Diego E. Piñeiro**, Universitatea Republicii, Montevideo, Uruguay

De la ferma tradițională de vite... la industria multi-națională. Fotografii de Emilio Fernández.

In 2002 o criză economică și socială profundă a lovit Uruguay-ul după douăzeci de ani de reforme neoliberale, realizate sub conducerea partidelor tradiționale. În 2005, Frontul Larg (Frente Amplio) cu orientare de stânga, a câștigat alegerile și a început eforturile dificile de reconstrucție a țării. În anii următori economia a crescut la cea mai înaltă rată de pe continent, în vreme ce politicile de redistribuire au reușit să reducă sărăcia și sărăcia extremă la niveluri fără precedent. Multe dintre aceste reușite s-au datorat creșterii puternice a sectorului agrar, care a trecut printr-o transformare structurală profundă în acei ani.

Structura societății rurale din Uruguay nu s-a schimbat prea mult pe parcursul secolului douăzeci. La vârful ei erau proprietarii de turme relativ mari și de societăți comerciale agricole care

se ocupau cu producerea de mărfuri pentru export. Din cauza formării timpurii a unei agriculturi capitaliste, salariații constituiau o mare parte din forța de muncă agricolă, dar în același timp exista și un număr considerabil de producători familiali (mai degrabă fermieri decât țărani) de origini europene care produceau mâncare pentru piața internă. La începutul noului secol, o mare parte din această structură socială a fost revoluționată într-un proces continuu, pe care-l voi descrie aici.

De la începutul secolului trecut a început să fie o cerere crescândă pe piața mondială pentru mâncare, fibre și materii prime pentru producerea combustibililor organici. Includerea unor populații mari din economii în curs de dezvoltare ca noi consumatori a crescut prețul acestor produse. Ca producător al acestor bunuri cu o mare cerere, Uruguay-ul și-a utilizat solul cu o intensitate

crescândă. Țara a combinat exploatarea crescută de pământ nou pentru creșterea grânelor și semințelor pentru uleiuri cu o creștere a productivității animalelor, ceea ce a dus la o creștere a producției și exportului de bunuri agricole. La aceste forme de producție – care pot fi considerate mai tradiționale – trebuie să adăugăm exploatarea pădurilor. Datorită subvențiilor guvernamentale, care au început în 1987, există astăzi mai mult de un milion de hectare exploatate forestier, cu lemn care este procesat de două centrale de producere de scânduri, construite și operate de corporații multinaționale. Alt ingredient care influențează balanța diferitelor forme de producție este și emergența biocombustibililor, condusă de compania petrolieră de stat.

Prețurile pământului oferă un indicator clar al acestor schimbări din lumea agricolă. În timpul ultimului deceniu,

>>

colului douăzeci.

Schimbarea dramatică a peisajului și a agriculturii a rezultat din câteva procese ce s-au susținut reciproc. Mai întâi, schimbările în cadrul legislativ au facilitat pătrunderea capitalului financiar într-o gamă largă de întreprinderi agricole. Apoi, schimbările organizaționale din cadrul firmelor, în special construcția de „rețele de întreprinderi”, au dat capitalului resursele necesare pentru a opera cu o flexibilitate contractuală extraordinară. În al treilea rând, a avut loc o externalizare crescândă a muncii agricole către contractori care operau mașinării agricole și care foloseau propriile rețele sociale pentru a recruta și manageria echipe de lucrători. În al patrulea rând, schimbările tehnologice care vin cu agricultura de precizie cresc dependența producătorilor de semințe modificate genetic, chimicale agricole și noi mașinării. În ceea ce privește creșterea animalelor, asta include și aplicarea vaccinurilor, a noilor produse pentru menținerea sănătății animalelor, a hranei și așa mai departe.

În același timp, introducerea noilor informații și tehnologii de comunicare (computere, acces la internet, telefoane mobile etc) a alterat profund management-ul companiilor agricole. Aceste tehnologii, combinate cu îmbunătățirile aduse infrastructurii și cu expansiunea uzului motocicletelor, au modificat organizarea forței de muncă, crescând conexiunile dintre lucrători și dintre aceștia și zonele urbane, răscolind limitele culturale dintre „țară” și „oraș”. Această reconfigurare a structurii agriculturii și a societății rurale crează noi actori și noi alianțe, cerând investigații suplimentare, în special într-o țară cu o tradiție culturală lungă și care aspiră să-și îmbunătățească democrația, echitatea și sustenabilitatea. ■

prețul mediu al pământului a crescut de șapte ori. Însă pentru fermele mari (de peste 2500 de hectare), creșterea a fost de douăsprezece ori, ceea ce i-a determinat și pe marii și pe micii producători să-și vândă terenurile. Rezultatul a fost o concentrație crescândă a proprietății străine asupra pământului. Datele preliminare din recensământul agricol cel mai recent din 2011 arată că dacă în anul 2000 erau 57.131 de terenuri/parcele agricole, unsprezece ani mai târziu numai 44.890 au rămas. Chiar dacă 91% din cele 12.241 de terenuri agricole care au dispărut aveau o suprafață mai mică de 100 de hectare, există indicatori care spun că nu doar micii fermieri întreprinzători au fost dați la o parte, precum în anii 70 și 80, dar și proprietarii locali de animale domestice.

Consolidarea unui nou nivel de proprietari de pământ a avut un impact cultural de necontestat, asociat nu în ultimul rând cu creșterea proprietății

străine. Datele preliminare din același recensământ din 2011 arată că în vreme ce în 2000 90% din pământul din Uruguay era în mâinile unor proprietari care locuiau în Uruguay, unsprezece ani mai târziu acea cifră a coborât la 54%. Până în 2011, 43% din pământul țării era deținut de „persoane” legale, în principal „societăți anonime”, din care mare parte erau cetățeni sau corporații de alte naționalități.

Astfel, am trecut de la un peisaj dominat extensiv de exploatații de creșterea animalelor la unul cu terenuri vaste cultivate cu grâne sau pădure, producție de biocombustibili, dominația marilor corporații, adoptarea marilor mașinării, exodul gradual al populației rurale către metropole sau orașe mici, concentrații mari de teren, proprietate străină și așa mai departe – până în punctul în care astăzi lumea agrară arată complet diferit față de cum era în a doua jumătate a se-

> Apariția societății mafiote în Ungaria

de György Csepeli, Universitatea Eötvös Loránd, Budapesta, Ungaria

Fotografie publicată pe coperta răspânditului *Heti Világgazdaság* (Economia Lumii Săptămânal), partidul guvernant (*Fidesz*) este ilustrat ca un clan mafiot.

sului nu se aștepta ca tranziția la noua ordine să aibă într-adevăr loc. Oamenii de rând cu siguranță nu erau în favoarea schimbării și în scurt timp au realizat că noutățile aduse de sistem, în special antreprenoriatul și șomajul, nu sunt pe placul lor.

Printre țările care au trăit în socialism de stat, Ungaria era cunoscută pentru că tolera un anumit tip de antreprenariat în agricultură. Potrivit volumului lui Ivan Szelenyi, *Socialist Entrepreneurs* ("Antreprenori socialiști" – n.trad), în timpul Ungariei socialiste aproximativ 10% din populație era implicată în activități cu aspect antreprenorial. Cu toate acestea, antreprenoriatul, cu sensul de capitalism occidental, nu numai că era interzis, ci era considerat o crimă. Teoria lui Szelenyi a "îmburghezirii întrerupte" (interrupted embourgeoisement – n.trad.) s-a dovedit a fi greșită. Foștii antreprenori socialiști au realizat în scurt timp că antreprenoriatul era prea riscant în contextul noii libertăți și cei mai mulți dintre ei au eșuat. Succesul se baza mai mult pe rețele decât pe talent sau pe realizări. Mulți dintre noii antreprenori postsocialiști nu au fost foștii "antreprenori socialiști", ci foste cadre de nivel înalt.

Mulți dintre cei care proveneau din

Au trecut mai bine de 20 de ani din 1989, annus mirabilis în Ungaria, când statul socialist a încetat dintr-o dată să existe și a lăsat cale liberă unui nou sistem bazat pe principii liberale. În acel moment a început tranziția către economia de piață și democrație. Așa cum au scris Michael Burawoy și Katherine Verdery în introducerea la *Uncertain Transi-*

tion ("Tranziția incertă" – n.trad.), interpretările observatorilor acestui proces erau împărțite, prinse între marile povești ale "sfârșitului istoriei" și "noua și necunoscuta orbită a posmodernității". Realitatea s-a dovedit a fi oarecum diferită.

Cu excepția câtorva intelectuali radicali și a unor cadre comuniste de rang înalt bine informate, niciun agent al proce-

clasa muncitoare sau dintre cadrele de mijloc sau de jos au fost nevoiți să înfrunte probabilitatea șomajului. Un milion și jumătate dintre angajații economiei de stat falimentare și-au pierdut imediat locurile de muncă ca urmare a tranziției de la o “economie a deficitului” la o “economie a surplusului”. Diferențele de venit și consum dintre cele mai bogate și cele mai sărace familii s-au accentuat, în special în ultimii ani. Populații marginalizate, printre care romii, vârstnicii care trăiesc în zone rurale izolate și persoanele fără adăpost au pierdut orice speranță de a prinde din urmă societatea ca întreg. Inegalitățile etnice și cele teritoriale s-au suprapus, conducând la necesitatea urgentă a așezămintelor de tip ghetou în nordul Ungariei. Discriminarea și o cultură a sărăciei fac ca viața minorității rome să fie mizeră.

Pe lângă nesiguranța financiară, transpare un iz de nesiguranță epistemologică, care a apărut odată cu deschiderea pentru perspective asupra lumii și pentru ideologii aflate în competiție. Faimosul zarzavagi al lui Vaclav Havel, trăind în socialism, a demonstrat că “a trăi o minciună înseamnă a trăi o minciună”. Indiferent dacă se aflau la putere sau nu, cei ce credeau în socialism, asemeni oponenților lor, erau convinși că adevărul și falsul sunt categorii clare, indubitabile. Odată cu tranziția de la sistemul monopartit la pluralism politic, granița dintre adevăr și fals a dispărut – o diferențiere care înainte de tranziție părea permanentă. Nefiind obișnuiți să aleagă dintre adevăruri și falsități contradictorii, oamenii au devenit dezorientați. Libertatea de gândire a devenit un coșmar pentru acei cetățeni care se temeau să gândească.

Aceste două tipuri de nesiguranță au condus la o revoltă democratică împotriva

liberalismului. Odată cu victoria decisivă a Coaliției Naționaliste din 2010, democrația și-a devorat copiii. La cea de a 25-a aniversare a tranziției, s-ar putea foarte bine întâmpla ca Ungaria să se întoarcă la socialism, numai că de această dată ar lua forma socialismului național.

Potrivit lui Bálint Magyar, societatea maghiară de astăzi poate fi caracterizată drept un “stat mafiot”, divizat în cercuri închise, în interiorul cărora legăturile sociale sunt strânse, în timp ce între ele legăturile abia există. Altfel spus, în termeni sociologici, potrivit lui Mark Granovetter, prevalența legăturilor puternice a dat naștere statului mafiot care, în schimb, a inhibat dezvoltarea organizării sociale bazate pe legături slabe. În consecință, absența organizațiilor societății civile bazate pe legături slabe a limitat competitivitatea națională și creșterea economică.

Pentru a-și asigura legitimitatea, liderii “statului mafiot” trebuie să recurgă la o ideologie naționalistă. Persoanele din afara mafiei care controlează mecanismele redistribuirii bunurilor și serviciilor își primesc partea lor din redistribuire sub forma bunurilor simbolice – mesajul neconținut repetat al ideologiei naționaliste că maghiarii se nasc luptători pentru libertate, combătând dușmanii interni și externi care iau parte la o conspirație. Dușmanul intern nu mai necesită definiție, întrucât este stabil și binecunoscut de mult, și anume evreii. Dușmanul extern, însă, s-a schimbat din moment ce turcii, habsburgii sau sovieticii nu mai pot fi vizați. Noul dușman extern este acum Bruxelles-ul. Uniunea Europeană a devenit ținta resentimentelor naționaliste maghiare. Paradoxal, sau poate nu chiar atât de paradoxal, retorica împotriva Uniunii Europene

simulează ignoranța asupra fondurilor care se varsă în țară din diverse surse ale UE.

Statul mafiot a produs trei clustere sociale. Unul este clusterul din cercurile închise ale familiilor politice de la putere. Al doilea este format din persoane încrezătoare care sunt dispuse să asimileze mesajul naționalist al guvernului. Aceste persoane sunt pregătite să participe în Sistemul Național de Cooperare, cum este el numit de către partidul de la putere. Există mai multe motive pentru acest entuziasm: anti-comunismul ardent, dorința de a recruta noi adepți, experiențele de injustiție de sub anteriorul regim al socialismului de stat sau pur și simplu carierismul. Al treilea cluster de maghiari este format din noi emigranți al căror număr a crescut în ultimii câțiva ani. Potrivit unui studiu realizat de Ágnes Hárs, baza acestei emigrări este formată din tineri cu educație superioară din Transdanubia de Vest (învecinată cu Austria) și din vechiul centru industrial al Ungariei de Nord.

Pentru aceia care rămân în Ungaria, însă, nu există altă ieșire din situația prezentă în afară de restabilirea unui oarecare simț al încrederii sociale, adică capacitatea de a crea cooperări între membrii ai societății care sunt străini unul față de altul. Obiectivul trebuie să fie acela de a scăpa din captivitatea legăturilor strânse și de a crea numeroase noi comunități bazate pe legături slabe. ■

> Soarta clasei în Ungaria contemporană

de **Eszter Bartha**, Universitatea Eötvös Loránd, Budapesta, Ungaria

Ruine industriale abandonate – unde odată erau armate de muncitori, acum sunt câini comunitari. Foto de Balázs Gárdi.

Prima întrebare pertinentă în acest caz este în ce măsură conceptul de clasă are vreo relevanță în societatea post-industrială sau, mai exact, cum s-ar îmbogăți o discuție academică din re-aducerea sa în atenție. Cariera conceptului de “clasă” în Europa de Est a fost strâns legată de dezvoltarea socialismului de stat, care a proclamat clasa muncitoare ca și clasă conducătoare.

Colapsul final și rapid al regimurilor comuniste din regiune, în 1989, a discreditat narațiunile legitimatoare ale istoriei oficiale a clasei muncitoare. Evenimentele din acel an au contrazis noțiunile de simplă echivalență între poziția de clasă și conștiința de clasă regăsite în direcțiile dominante ale gândirii marxiste. În timp ce în 1989 câțiva intelectuali est-europeni argumentau încă în favoarea unui socialism democratic bazat pe controlul muncitorilor¹, alte grupuri, inclusiv mulți dintre reformatori, cereau un “al treilea drum”, între capitalism și socialism, iar unii susțineau crearea unei democrații sociale bazate pe o economie mixtă și sindicate puternice. Mai degrabă era de așteptat ca nici clasa muncitoare să nu accepte restaurarea capitalismului sau chiar o alternativă reformistă colectivistă. Bineînțeles, această așteptare s-a dovedit greșită și a existat prea puțină rezistență din partea clasei muncitoare la introducerea unei economii capitaliste. De fapt, nu a existat nici măcar o singură țară în Europa de Est unde muncitorii să susțină orice fel de alternativă socialistă democratică la sistemul existent. Nici climatul politic și cel intelectual nu a fost favorabil revizitării conceptului de clasă după schimbarea regimului: toate formele de teorie de clasă au fost privite ca discreditate, iar clasă muncitoare a fost adesea în mod necritic asociată cu trecutul socialist al statului, deoarece elitele intel-

>>

tuale au investit într-un viitor bazat pe „îmburghezire” („em-bourgeoisement”), ducând la minimalizarea rolului politic și social al muncitorilor industriali.

Și atunci, de ce e necesar să regândim conceptul de clasă în Europa de Est? Proiectul de „îmburghezire” a promis oamenilor o rapidă aliniere la standardele de viață ale claselor de mijloc din statele capitaliste avansate din Vest și menținerea încadrării universale în muncă, a securității sociale de care s-au bucurat în perioada socialistă. La douăzeci de ani după colapsul socialismului de stat, eșecul acestui proiect a devenit clar pentru mase. Privatizarea a cauzat creșterea neîncrederii sociale, deoarece capitalismul postsocial a creat peste tot în lume inegalități sociale și materiale mai mari decât au existat în socialismul de stat. Reducerea drastică a industriei grele a dus la un șomaj masiv, în timp ce capitalul străin a impus o competiție nedreaptă întreprinderilor locale, care aveau mare nevoie de capital și de investiție în infrastructură. Autorii vestici au criticat de asemenea capitalismul neoliberal ca un nou proiect „colonial” pentru Europa de Est.²

La întrebarea ce fel de poziții structurale a creat capitalismul postsocialist în Ungaria, putem răspunde că – în concordanță cu direcțiile din Vest – a dus la descreșterea sectorului industrial și în același timp la creșterea semnificativă a sectorului de servicii din economie. În plus, outsourcing-ul a produs inegalități structurale între est și vest, care explică proporția relativ mică de capitaliști și proporția mare de muncitori necalificați din Ungaria în comparație cu Europa de Vest. Szalai argumentează că este necesar un model dual pentru a descrie societatea ungară contemporană, care face distincție între muncitorii din companiile multinaționale și cei din sectorul privat intern. Cei din urmă sunt „bricoleurs” prost plătiți, exploatați din greu, adesea angajați fără acte și trăind de pe o zi pe alta, în timp ce primii pot fi văzuți ca făcând parte din noua aristocrație a muncii. În același timp, Szalai pune accent pe caracterul diferențiat al clasei muncitoare ungare, slabă (sau chiar inexistentă) conștiință de clasă și slăbiciunea sindicatelor locale, toate acestea împiedicând dezvoltarea unei clase muncitoare „pentru sine” și, bineînțeles, reprezentarea intereselor de muncă.³

Totuși, aceste noi forme de inegalitate nu au fost instituționalizate (ca să nu mai vorbim de acceptate) de societatea ungară. „Această economie de piață ne-a exclus” – e sentimentul copleșitor printre persoanele din clasă muncitoare pe care le-am intervievat.⁴ Muncitorii sunt dezamăgiți de „acest capitalism”. Cunoștințele lor teoretice și practice au fost minimalizate de către noul regim, și ei recunosc că, deși oamenii nu erau egali sub regimul Kádár, inegalitățile social-materiale au crescut în mod semnificativ din 1989 încoace. Mulți dintre respondenți s-au plâns că e imposibil pentru copiii lor să intre în competiție cu copiii managerilor, doctorilor și avocaților, care și-au început viața adultă cu șanse mai bune

(datorită cursurilor private de limbi străine, orelor de sport, școlilor de dans, taberelor de ski etc.).

Această critică a noului regim nu a reușit, totuși, să se transforme într-o critică unanimă anti-capitalistă. În mod tipic, muncitorii încă așteaptă de la stat să protejeze producătorii locali de competiția injustă a companiilor multinaționale și consideră statul ca fiind puternic și un fel de capitalism național de „a treia cale” o bună alternativă. Această reacție poate fi atribuită lipsei unei sfere publice anticapitaliste puternice, discreditării termenului de „clasă muncitoare” ca și motivelor istorico-economice, care au menținut înapoierea în regiune.

Totuși, aceste tendințe din Ungaria pot fi observate și în țările vestice avansate, precum Statele Unite: corupție politică, mărirea divizării claselor, expansiunea subclaselor, slăbirea sindicatelor, etc. E posibil ca țările postsocialiste să reprezinte o oglindă a vestului, arătând o convergență globală a problemelor sociale și economice alături de consecințele politice ale degradării clasei care reafirmă ideologiile etnic-populiste printre muncitori? A devenit obișnuit să se argumenteze că societatea postindustrială, cu tot ce înseamnă cultură corporatistă, talent, reușită și sânguină, decide cine urcă pe scara socială, în așa fel încât „competiția egală” creează inegalități ocupaționale și materiale acceptabile social. Aceasta a fost și ideologia capitalismului postsocialist, care a adus tot atât de multă deziluzie ca și fostul marxism-leninism oficial. Mai întâi, competiția nu e egală; în al doilea rând, marile inegalități sociale și materiale, generate de către nemiloasa competiție capitalistă, nu mai sunt acceptate de oameni. De fapt, mulți ar accepta chiar autocrația în schimbul unei justiții sociale mai mari; aici, să sperăm, vestul democratic reprezintă oglinda pentru viitorul estului și nu invers. ■

¹ În Ungaria, ideea socialismului democratic fără Partidul Socialist Muncitoresc Maghiar (fostul Partid Comunist) a fost reprezentată cel mai bine de Uniunea Alternativă de Stanga (Baloldali Alternatíva Egyesület). După nereușita politică a acestui proiectului, moștenirea intelectuală a acestei școli a fost continuată de ziarul *Eszmélet* (Consciousness) lansat în 1989. Cel mai cunoscut intelectual, la nivel internațional, al acestei mișcări, este Tamás Krausz.

² Pentru o trecere în revistă a literaturii vezi: Swain, N. (2011) „A Postsocialist Capitalism,” *Europe-Asia Studies*, 63:9, pp.1671-1695.

³ Szalai, E. (2004) „Tulajdonviszonyok, társadalmi szerkezet és munkásság,” *Kritika*, 33:9, pp.2-6.

⁴ Pentru un rezumat al acestei cercetări a se vedea: Bartha, E. (2012): „Something went wrong with this capitalism: Illusion and doubt in a Hungarian (post)industrial community,” in: Mathijs Pelkmans (ed.) *Ethnographies of Doubt*. London: I.B. Tauris, pp.191-225.

> Despre (i)responsabilitatea elitelor

de **György Lengyel**, Universitatea Corvinus din Budapesta, Ungaria

Primul-ministru din Ungaria are o slăbiciune pentru sport...

Primul ministru ungar are o slăbiciune pentru sport, în special pentru fotbal. El sfârșește deseori discursurile cu mesajul “Înainte, Ungaria!” - o formulă împrumutată de la Berlusconi. Fotbalul maghiar nu este în mare formă în prezent. Așa este și elita politică, apărând oarecum slăbită. În locul preferat în copilărie de primul-ministru, lângă casa lui provincială, se construiește un stadion la care se face accesul printr-o cale ferată proiectată cu ecartament îngust. Multora le displace acest lucru. Altor nu. Ei spun: “Să fim mândri de ceea ce am acumulat.” În maniera a ceea ce vicepremierul a enunțat, când încă era un politician

în mediul rural: “Dacă nu ai nimic, asta este ceea ce valorezi.”

Această mentalitate a putut fi regăsită în Ungaria, în perioada socialistă târzie. Din anii șaptezeci, după deceniile de privațiuni din timpul războiului, de rechiziționări și colectivizări forțate, consolidarea a deschis drumul pentru ca populația să prospere, printr-o simbioză de cvasi-piață cu ferme cooperatiste și private, de redistribuire și economie subterană. Drept rezultat, în satele maghiare au început să apară case cu etaj. Multe s-au dovedit a fi greu de încălzit și incomode pentru traiul cotidian, dar ele au funcționat ca bunuri de prestigiu. Bunurile de pres-

>>

tigiu actuale ale elitei conducătoare sunt stadioanele. Ele nu trebuie neapărat să fie proprietatea lor - este suficient ca să fie asociate cu numele lor, cum erau odată piramidele, arcurile de triumf și instituțiile culturale ale altor țări.

Cu toate acestea, principala problemă cu elita politică maghiară nu este lăudăroșenia, lăcomia și lipsa de bun-gust. Mă tem că este în joc consolidarea democrației ungare - aceasta fiind principala responsabilitate a elitei politice maghiare. O persoană nu trebuie să fie elitistă pentru a vedea că elitele au un rol fundamental în proiectarea alternativelor sociale. Și elita politică din prezent simulează pur și simplu adaptarea la instituțiile democratice, câtă vreme se comportă într-un mod care încalcă normele în chestiunile importante și semnificative.

Două astfel de încălcări pot fi menționate pe scurt. Una este denunțarea formării elitelor. Accelerarea înlocuirii elitelor înainte de marea schimbare a contribuit la un proces de transformare politică, care a avut loc destul de rapid și fără șocuri sociale majore. Acest lucru, în schimb, a facilitat acordul dintre elita socialistă de stat și elitele opoziției democratice, aflate în creștere. Mesele rotunde din 1989 au constituit un mecanism de formare al liderilor, prin care structura elitei a părut că dezvoltă un proiect de comun acord. A existat un consens larg în privința adoptării regulilor democrației parlamentare bazate pe libertățile fundamentale, sistemul pluripartidic și respectul pentru proprietatea privată. Actorii și-au acceptat reciproc legitimitatea și regulile jocului. Faptul că fracțiuni ale elitei politice, urmând interese partizan, au rescris de multe ori regulile operative ale elitelor consensual unite sau au negat legitimitatea rivalului lor, a făcut impresia unor episoade tulburătoare, dar minore, care pot fi trecute cu vederea sau date la o parte în mod convenabil.

Alte exemple de încălcare gravă a normelor se referă la donațiile colectate în timpul campaniilor electorale, care

au depășit, în mod exorbitant, sumele permise în mod legal. Finanțarea partidelor, campaniile specifice de finanțare, reprezintă o zonă obscură, gri, între legalitate și ilegalitate care ar putea determina perspectivele elitei politice maghiare. După cum a calculat Transparency International, la alegerile precedente ambele partide de primă importanță - Fidesz, aflat acum la conducere, și socialiștii din opoziție - au cheltuit cel puțin triplul sumelor permise în mod legal. Alți specialiști estimează aceste cheltuieli ca fiind mult mai mari. Mai multe inițiative au fost făcute pentru a modifica actul de finanțare politică, astfel încât finanțarea campaniilor să fie mai transparentă, dar niciunul nu a fost adoptat. Acest fenomen nu este specific Ungariei, dar aici și acum consolidarea democrației este în joc. Aparent, este în interesul elitei conducătoare să mențină într-o zonă gri neclară finanțarea partidelor. Elitele conștientizează, dar trec cu vederea cât de neconceput este această situație. Pentru a fi mai precis, ei o văd foarte clar, dar tind să o interpreteze în termeni ideologici.

Un fost prim-ministru socialist, care a fondat un nou partid încă din perioada deținerii funcției de prim-ministru, a făcut aluzie la absurditățile din trecut în finanțarea celor două mari partide antagoniste, dar a spus că se aștepta ca acuzațiile să fie îndreptate împotriva lui, înainte de a oferi date concrete în instanța de judecată. Nu este destul de clar ceea ce-l împiedică să spună adevărul în prealabil. Actualul prim-ministru a menționat că un segment nemilos de afaceri mari s-a strecurat în politică, în primul rând în partidul adversarului său, Partidul Socialist. Un membru al fostei opoziții democratice și fost ministru susține că actuala elită conducătoare a construit un stat mafiot, pentru ca guvernul să poată manipula economia și să poată redistribui veniturile pentru clientela sa cu ajutorul legilor și regulamentelor.

Nu există nicio anarhie sau dictatură în Ungaria. Cu toate acestea, ambele

pot apărea, aceasta din urmă având o șansă mai mare. Cu două treimi din majoritatea parlamentară (de fapt, o minoritate în termeni de alegători eligibili), guvernul conservator a instituit o nouă Constituție, o nouă lege a mass-media, un nou act cu privire la alegeri și un nou Cod al Muncii, și a realizat toate acestea fără a obține un sprijin larg. Acestea au redus din nou drepturile anterioare și beneficiile într-o măsură considerabilă, a limitat revizuirea judiciară și a amenințat controalele și echilibrele democratice. Influența UE pare a fi foarte limitată și vocea intelectualilor critici este, de asemenea, fără putere. Stilul de conducere al prim-ministrului este autoritar și toxic; oamenii se tem de incertitudinile cauzate de criza prelungită astfel încât ei cer asistență socială și o mai mare egalitate.

Acest lucru încurajează retoricele populiste, care se prezintă sub forma luptei pentru "libertatea economică", afișează o aroganță față de partenerii politici internaționali și devin scuza pentru a percepe taxe speciale, precum cele impuse băncilor și altor ramuri economice, în principal proprietarilor străini. De asemenea, este posibil ca aceasta să nu fie o simplă retorică dacă elita aflată la guvernare într-adevăr ar crede că ei trebuie să lupte împotriva constrângerilor politice și economice externe, pentru a evita ca "țara să devină o colonie", și că ei trebuie să reducă considerabil datoriile externe ale țării în valoare de 80% din PIB pentru că "cineva care este dator nu mai este liber." Sociologii, cu toate acestea, cunosc bine tehnica socială, care încearcă să consolideze unitatea prin crearea de iluzii și dușmani străini. Ca efect secundar, un partid xenofob și rasist a ajuns în parlamentul ungar, ca rezultat a ultimelor alegeri.

Peste două treimi din populația adultă maghiară nu vorbește nicio limbă străină. Mass-media de stat prezintă criticile din străinătate la adresa guvernului ca jigniri împotriva întregii națiuni maghiare. Marea majoritate a presei independente este formată din

tabloide care tind să interpreteze lumea ca lupta dintre eroi și personaje negative. În prezent, elitele politice maghiare merită această descriere antagonistă deoarece sunt extrem de dezbinat. Este însă greșit să credem că modelul consensual prevăzut în 1989 a fost pur și simplu înlocuit de un model majoritar competitiv.

Prim-ministrul nu ascunde intenția de a depăși această lipsă de unitate prin crearea unui "grup central de forțe," sau, cu alte cuvinte, prin cimentarea poziției sale de conducere pentru mai multe alegeri de acum încolo. El susține că este indispensabil pentru elită să își îndeplinească obligația culturală, adică, să propună mai departe exemple de cum să trăiască "frumos, nobil, și cu bun gust." Aceasta din urmă este o aluzie literală la adresa fostului teoretician politic, István Bibó, care a subliniat responsabilitatea socială a elitei. Până acum exemplele de comportament ale elitei nu oferă perspective promițătoare pentru viitor. Ceea ce descoperă criticii este un egoism mediocru și mașinațiuni de manipulare în care elita de guvernare este implicată în închirierea terenurilor de stat și distribuirea concesiunilor magazinelor de tutun către clientelă. Tânărul György Lukács, cândva pole-

mistul lui Bibó, a denunțat cu pasiune afirmația unui erou al lui Dostoievski că minciuna duce la adevăr, dar un pic mai târziu, el a găsit-o ca fiind o soluție acceptabilă. Deocamdată această rețetă pare să fi eșuat.

În primăvara anului 2014, vor avea loc alegeri în Ungaria. Nu există nicio îndoială că acestea vor fi alegeri libere. Există, totuși, unele îndoieli cu privire la corectitudinea alegerilor, și dacă acestea vor fi controlate de către norma de partizanat reținut, ceea ce înseamnă că elita de guvernare se va abține de la a abuza de puterea excesivă pentru a manipula mass-media și alegătorii.

Prim-ministrului îi place să citeze alți oameni decât gânditorii politici. Într-unul din discursurile sale anuale, el a citat vorba înțeleaptă a unui jucător de hochei pe gheață care a spus că secretul unui joc bun este de a "patina în locul în care va fi pucul și nu în locul în care a fost acesta." Este o metaforă potrivită, întrucât prim-ministrul și-a dat seama că treaba unui om de stat este de a explora nevoile reale ale maselor și să cântărească cerințele și posibilitățile din viitor, nu numai din prezent. Se pare, însă, că prim-ministrul nu a ales stilul de joc potrivit pentru acest joc

bărbătesc: în timp ce el pretinde că vede scopul și singura cale corectă spre acesta, el mărunțește patinoarul atât de mult și rescrie regulile atât de bine încât există posibilitatea ca, atunci când echipele reintră în patinoar, să nu mai fie același joc.

Este o slabă consolare să știm că, atâta timp cât există alegeri libere, există încă o șansă pentru convergența elitelor, pentru ca partidele aflate în opoziție să renunțe la pozițiile lor, astfel încât să se ajungă la un consens - o condiție prealabilă pentru o democrație consolidată. Este o slabă consolare pentru că acest proces ar putea dura mai mulți ani și încă nu este clar ce ar conduce elitele spre acest obiectiv. ■

> Africa de Sud

Femeile miner și șinele din subteran

de **Asanda Benya**, Universitatea din Witwatersrand, Johannesburg, Africa de Sud

| *Asanda și un operator luând o pauză de la săpat.*

In industria minieră extinsă și puternic mecanizată din Africa de Sud lucrează peste 48 000 de femei în meserii din subteran, în special în minele de platină și de aur. Aceste femei fac parte din forța de muncă principală și lucrează ca mineri sau muncitori generali, instalând structuri de susținere, conducte de apă și de ventilație sau operând diferite mașini folosite în subteran.

Timp de trei luni, în 2008, am pornit să studiez o mină de platină din Africa de Sud ca etnograf, muncind și trăind alături de femeile care muncesc în subteran. Principalul meu

scop a fost să înțeleg provocările pe care le întâlnesc femeile în subteran. Aceasta a fost urmată de o perioadă mai lungă din 2011 până în 2012 în care m-am cufundat în lumea din subteran muncind ca șofer de trolu, curățând roca explodată și transportând-o la suprafață, lovind și pregătind suprafața pentru forare.

Întrucât schimbul meu începea la 4 dimineața, trebuia să plec de la hostelul minier la 3 dimineața și să îmi croiesc drum către intrarea în mină. Femeile care locuiesc mai departe pleacă în mod obișnuit de acasă chiar și de la ora 2. Aceste femei trebuie

>>

| Asanda operând un trolu.

să-și croiască drumul prin sistemul de transport public, de multe ori luând un autobuz din satul lor până în oraș, apoi un taxi din oraș către hostelurile miniere unde prind un autobuz al companiei miniere până la intrarea în mină. Este o călătorie lungă, periculoasă și costisitoare care poate să însemne și o treime din salariul unui muncitor – 120-150 de dolari pe lună.

Încercările nu se termină odată cu intrarea în mină, ci se accentuează odată cu pătrunderea în cușca care îi transportă pe muncitori de la suprafață către stopurile care sunt localizate la 2-3 kilometri sub pământ. Prinderea acestei cuști de mărimea unui lift a fost întotdeauna o trezire brutală, un eveniment agresiv; început cu înghesuieți și încheiat cu 50 sau mai mulți muncitori înghesuieți în jurul tău. În acest spațiu, pentru a respira confortabil, în timp ce picioarele ți se clatină în aer, trebuie să îți sincronizezi respirația cu persoana cea mai apropiată de tine. Înăuntrul cuștii, lămpile sunt închise, este o regulă nescrisă. În acel întuneric, unii muncitori profită de proximitate și îți pipăie sânii știind că nu te poți mișca sau aprinde lampa pentru a-i expune și identifica.

Când ajungi în subteran, este o altă lume: întunecată, plină de praf, caldă, umedă, cu roci protuberante și băltoace de apă. Stopurile sunt scurte, de multe ori de 1,2 metri, iar pentru a te mișca de la un capăt la altul te târăști și treci de rocile care uneori sunt periculos de instabile. Câteodată petrecem și 8 ore

în aceste stopuri, muncind în genunchi pentru a instala suporti pentru a preveni căderea rocilor în timpul forării. În aceste stopuri mi-a fost amintită iminența morții.

Munca mea în subteran a variat de la operarea unui trolu, la pomparea apei sau scoaterea zăcămintului, transportarea materialului către operatorii de foraj în rocă sau asistarea unuia dintre membrii echipei. Operarea trolului era o activitate delicată și fatală care implica controlarea frânghiilor trolului care în urma unei mișcări neatențe a mâinii puteau să se desincronizeze și să se încurce. Stăpânirea artei de a opera trolul a depins mai mult de cunoașterea tacită decât de instruirea formală.

În timp ce toți muncitorii aveau ocupații și responsabilități specifice, ca femei, noi eram văzute și ca asistente ale muncitorilor „adevărați”, bărbații. Foarte des puteai vedea un miner care te striga cu lampa lui să îi ții drept bățul de foraj și alt bărbat care te striga pentru a-l „ajuta” să plaseze bolțarii de tavan folosiți pentru susținerea peretelui. Nici una dintre aceste activități nu era considerată muncă, ci simplu „ajutor”, era văzută ca muncă doar dacă era făcută de muncitorii adevărați, bărbații. Ca femei, uneori ne erau delegate responsabilități cu curățenia sau adusul apei pentru membrii de sex opus ai echipei. Spre finalul fiecărui schimb, după forare, umpleam găurile forate cu explozibil și conectam cablurile de detonare.

>>

Am învățat repede că pentru a supraviețui ca femeie trebuia să am o piele groasă. Dar pe lângă pielea groasă trebuia să învăț și un „fel de a fi” în subteran. Pe lângă regulile formale pe care le învățam la suprafață și în centrul de instruire, existau și reguli informale, o logică și o ordine diferite care funcționau în subteran și erau definite de bărbați. Funcționând în afara acelei logici ar fi însemnat că ești un muncitor ilegal. Pentru a fi acceptată și văzută ca un adevărat miner, a trebuit să învăț cum să merg, să vorbesc, să muncesc, să car materiale, să îmi folosesc lanterna ca un miner. Prin munca alături de echipe am descoperit multe „limbaje” folosite pentru a comunica în subteran. Pe lângă fanakalo, limba pidgin din subteran, a trebuit să învăț și alte „limbaje” care erau folosite când zgomotul de la forat înghițea stopurile, limbajul lanternelor și al mânușilor.

Violența din cușcă și condițiile periculoase din stopuri păreau să necesite niște strategii de adaptare pe care la început nu le-am putut asimila. Văzând asta, muncitorii mi-au spus că pentru a supraviețui în subteran, trebuie să „uiți de tine” și alții au spus „dacă te aduci pe tine în subteran poți cauza accidente”. Cum aș putea să nu mă aduc în subteran, obișnuiam să mă întreb? Curând am învățat că a uita de sine înseamnă să adopți o altă identitate sau cel puțin să negociezi identitatea ta și să te comporți diferit. Muncitorii îl numeau „sinele tău din subteran” – un sine care își asumă riscuri, rezistă tentației de a se gândi la posibilitatea ca o rocă să cadă sau la familie, un sine care vede violența din cușcă, hărțuirile sexuale și evenimentele seismice ca parte din cultură. Parte a acestei culturi ajunge de asemenea să considere că 120 de morți anuale în industrie „nu sunt chiar rele”, până când se întâmplă cuiva pe care îl cunoști sau cu care ai lucrat. Chiar și atunci, nu poți să fii tulburat decât pentru două zile, ziua în care îi vezi pe muncitorii de urgență care se duc să recupereze corpul și ziua următoare, ziua de doliu. După asta, se presupune că te vei întoarce la sinele tău din subteran și vei continua să stimulezi producția și să navighezi roci instabile.

Glosar de termeni minieri

Cușcă: o platformă închisă folosită pentru a transporta muncitori și materiale în subteran – similară unui lift.

A săpa: procesul de a îndepărta piatra sfărâmată, cu forța, deseori folosind o lopată.

Stop: O deschizătură sau un spațiu obținut în timpul excavării.

Troliu: O mașină compusă dintr-o rolă rotativă și o sfoară, folosită pentru a fora.

Întoarsă la suprafață m-am întrebat de multe ori despre contradicțiile muncii în subteran – posibilitățile de a muri ca eliberatoare și demne – și la cele două părți ale sinelui meu, sinele din subteran care își asuma riscuri desprinzând roci și sinele precaut de la suprafață. În timp ce eu am făcut asta pentru cercetare, multe persoane o fac pentru a-și hrăni copiii, pentru a le pune un acoperiș deasupra capului și pentru a-i duce la școală. Am ajuns așa la concluzia că poate recompensa de a putea să îți duci copii la școală este partea eliberatoare și demnă a faptului de a-ți pune viața în pericol. ■

> Coasta de Fildes, Capitalul simbolic al telefonului mobil

de **Jordanna Matlon**, Institutul de Studii Avansate din Toulouse, Franța

Telefonul mobil ca simbol al statutului.

O privesc demnă de milă în Adjamé-ul negru¹ este secțiunea pentru telefoane mobile folosite și furate. Sute de oameni se aliniază de o parte și de alta a arterei principale. Fiecare om are unul sau mai multe telefoane de persoană, pe care îl aprinde intermitent la trecători, disperați să iasă în evidență de la masă. Ei șoptesc, șuieră, sau strigă; unii strigă cu fața sau mâinile, alții urmează câțiva pași de negociere în jos de la prețul lor de pornire înainte de a fi întrebat. Acești vânzători variază în vârstă și îmbrăcăminte, de la tineri adolescenți în haine murdare și fețe speriate, netede, oameni conștienți de sine de 20-30 de ani, și oameni în vârstă cu o privire obosită, respectabili, în tricouri și pantaloni obișnuiți, de vineri. Aceștia oferă relicve de dinozaur și smartphone-uri

de bună credință, echipate cu tehnologie pe care doar o parte din populația Abidjan o va folosi vreodată. Dacă oferta spune ceva despre cerere, atunci piața de telefoane mobile în Abidjan, Coasta de Fildes, își continuă cursa.

În cercetarea modului și a stilului de viață a oamenilor subocupați din Abidjan, din 2008 până în 2009, am găsit o resursă deosebit de bogată în cultura telefoanelor mobile ale orașului. În tot orașul, panourile pentru cele mai mari companii de telefoane mobile imită stiluri muzicale și videoclipuri. Aceste imagini subiective sunt eficiente: de-a lungul țării sunt peste 17 milioane de abonați de telefoane mobile dintr-o populație de 22.4 milioane, în timp ce 42 milioane de ivorieni trăiesc sub limita sărăciei. Disponibile pe o scară largă și la o gamă completă de prețuri,

telefoanele mobile sunt disponibile în general populației marginalizate care le folosesc mai mult simbolic, decât ca pe un dispozitiv funcțional. Chiar și telefoanele ieftine pot fi telefoane poleite în ciuda capacităților lor funcționale limitate, un fapt nescăpat din vedere de comercianții care înfrumusețază modelele de bază cu culori strălucitoare sau fațete metalice. Cel mai ieftin telefon mobil second hand poate costa cel mai puțin 5000 FCFA².

Când l-am întâlnit pe Calice, vânzător de suc de mai bine de 23 de ani, căștile din urechi semănau cu o reclamă pentru Iphone. A fost doar o aparență: telefonul lui nu mai avea baterie de ceva vreme și nu își permitea unele noi. Accesoriul însă l-a costat 27,000 FCFA în avans și restul până la 40,000 FCFA în rate³. În special printre bărbați tele-

>>

foanele sunt un accesoriu pe care trebuie să îl ai neapărat. În Maquis [baruri în aer liber], acestea sunt afișate vizibil pe mese, în tăcere sau redând muzică, în timp ce proprietarii lor beau. Ca mark-eri de stare ele sunt mijloace relativ democratice de a câștiga vizibilitate și de a accesa tehnologii de comunicare ale lumii moderne, și au ajuns să joace un rol semnificativ în societatea Abidjanais.

Telefoanele contrazic anonimitatea vieții de periferie. Un nume și un număr de telefon, și câteodată doar un număr de telefon, fac ca graffiti un lucru obișnuit în jurul Abidjan. Numerele sunt scrijelite pe tarabe la marginea străzii, în spatele taxiurilor și pe mesele Maquis, poate cu speranța îndepărtată că cineva, undeva, caută să se simtă bine. Un prieten angajat într-una din ambasadele Abidjan străine a revenit de la ultima sa zi de lucru cu cămașa marcată nu cu dorințe de la revedere, dar cu numere de telefon. Numerele de telefon sunt una dintre puținele forme de documentație pentru populațiile care își trăiesc viața sub o formă de informalitate: neînregistrate, fără acte, nevăzute. Ele semnalează participarea la modernitate, precum și în rețelele sociale locale și îndepărtate, și lista lor de contacte indică statutul. În timpul unei conversații, un muzician local, pe nume Doug MC scos o revistă arătând un artist Ivoirian care performează în orașul New York. El mi-a arătat numărul omului din SUA de pe telefonul lui, și s-a lăudat că prietenul său de multe ori l-a sunat. Mai mult decât atât, primirea unui apel este o dovadă că cuiva îi pasă suficient cheltuind bani pentru a te suna. Când se întâmplă în public toată lumea este martora acestui fapt: la nunți, în clasă, în mijlocul întâlnirilor sobre și la întâl-

nirile oficiale, funcțiile telefonului sunt închise, întotdeauna cu soneria setată la volum maxim.

Dacă în societatea vestică un bărbat are nevoie de o mașină pentru a agăța o femeie, în Abidjan el are nevoie de un telefon (și dacă și când el a avut-o, el va trebui probabil să îi cumpere și ei unul, cu credit inclus). Cum unul dintre prietenii mei a remarcat, aceasta este atât o binecuvântare și un blestem: un bărbat îi cumpără prietenei lui un telefon, nu doar pentru a impresiona, ci pentru a îi menține interesul și are și speranța că ea va răspunde la apelul său în orice moment. Telefoanele definesc realitatea tuturor posibilităților pentru capacitățile de consum; și chiar și în populația marginală marea majoritate a bărbaților are cel puțin unul; doar cazurile cele mai desperate nu au niciunul. A avea un telefon înseamnă a avea respect. Când l-am întrebat pe Erick dacă el a vrut vreodată să își îmbunătățească telefonul mobil de 5,000 FCFA, el a replicat: "Bineînțeles că vreau să schimb. Sunt o ființă umană, fiecare persoană este ambițioasă". Și Samuel a explicat că și un bărbat are "nevoi biologice, emoționale și sociale" pe care el "trebuie să le îndeplinească". El a continuat: "toată lumea are nevoie de puțină plăcere. Eu, de exemplu, am un telefon mobil Sony Ericsson. Cu cât mai multe telefoane, cu atât mai bine: nu este nimic bizar în a căra două sau trei telefoane, justificarea fiind că fiecare telefon corespunde unei rețele diferite, așa că poți să suni prieteni din diferite rețele la cele mai mici prețuri."

Oricât de bune ar fi ca decorație, distracție, sau pentru a primi telefon, Abidjanais-ii care locuiesc la periferie rareori își folosesc telefonul pentru a

apela. Doar apelantul plătește, și ei rar au credit. Telefoanele pe care le-am primit tind să fie de la cabine – un stand omniprezent compus dintr-o bancă de lemn și o masă, de obicei, condus de un tânăr sau o femeie cu un telefon mobil și cu credit nelimitat în toate rețelele. Creditul este disponibil până la 100,000 FCFA și cu cât cumperi mai mult o dată, cu atât vei câștiga mai mult bonus sau credit gratis. Alternativ, persoana care sună va închide imediat (așteptând ca eu să sun înapoi). Ori, eu aș fi bipuit – trimiterea unui mesaj text automat gratis, cerând ca eu să sun numărul înapoi. Și dacă aștepti un telefon, un prieten sau un partener poate să îți trimită credit printr-o cabină. Dar spre deosebire de "te-am atins, tu ești", cine sună pe cine indică ierarhia între apelant și apelat. Cei care au mai mulți bani, îi sună pe cei cu mai puțini, în aceeași modalitate în care "marele om" African menține un status vis-a-vis de relațiile patronale. Suportul financiar și în natură asigură nu numai dominanța, dar și o datorie socială. ■

¹ Cunoscută sub numele de negru (cuvânt în limba engleză a fost folosit aici), această parte a Adjamé – cea mai mare piață Abidjan – a fost cunoscută ca fiind obscură, de multe ori plină de bunuri furate.

² La momentul cercetării mele 1 USD a fost de aproximativ 500 FCFA.

³ Bărbații justifică de multe ori achizițiile exorbitante de telefoane declarând că aceasta este o modalitate de a-și păstra economiile, iar în cazul în care aveau nevoie de bani, puteau tranzacționa telefon pe un model mai ieftin. Nici unul dintre acești oameni au avut conturi bancare.

> Raportul

Conferinței Asociației Sociologice Europene, Torino 2013

de **Jennifer Platt**, Universitatea din Sussex, Marea Britanie și Vice-Președinte ISA pentru Publicații, 2010-2014

Comitetul executiv al ESA (Asociația Sociologică Europeană) și comitetul de organizare local bucurându-se de Turin.

Comitetul ISA pentru Publicații are o politică de a-și trimite membrii la conferințe-cheie pentru a raporta ulterior despre ce se întâmplă pentru a ne informa editorii; acesta este unul dintre aceste rapoarte. Dar cum să raportezi o întreagă întâlnire? S-a afirmat că au participat cel puțin 2600 de persoane; 4000 de rezumate au fost înscrise, din care 3200 au fost acceptate. În mod evident este imposibil pentru o singură persoană să participe la toate activitățile în mod simultan. Strategia mea a fost să asist la o gamă de activități cât mai variată posibil, pe subiecte diverse, fără a ține cont de interesele personale, sau cu privire la

ele, dar căutând abordări diferite sau inovative. Nu sunt sigură dacă această strategie a fost motivul pentru care păreau a fi mai mulți oameni decât eram obișnuită să cunosc la conferințe care lucrau mai degrabă în aria politicilor decât în mediul academic. Indiferent de motiv, am considerat că această situație oferă o perspectivă interesantă asupra anumitor chestiuni, precum și accesul la date neaccesibile tuturor cercetătorilor. Totodată a însemnat că sociologii din mediul academic primeau mai multe oportunități decât de obicei de a prezenta cercetările lor universului politic.

Timpu destinat sesiunilor era de o

>>

oră și jumătate și cele fără plen aveau în mod obișnuit trei sau patru lucrări, ceea ce însemna că trebuiau să fie prezentate foarte pe scurt; efectul a fost acela de a încuraja date fără aspecte teoretice sau aspecte teoretice fără date. Un număr maxim de participanți au avut oportunitatea de a prezenta o lucrare, dar acest fapt nu a fost în mod neechivoc un avantaj pentru ascultător! A fost dificil de examinat cum ar fi arătat versiunile mai extinse ale lucrărilor, corespunzătoare publicării. Totuși, structura scheletică a clarificat care erau unele din aspectele cheie. Iată câteva exemple¹:

- Secularismul nu trebuie privit ca fiind o parte a fundamentului modernității.
- Țările ex-comuniste pot fi în mod util clasificate ca fiind post-coloniale.
- Stratificarea culturală ar putea fi înțeleasă mai bine dacă practicile de divertisment utilizate în afaceri ar fi studiate.
- Situațiile de criză pot conduce la noi oportunități creative, oferind o vizibilitate mai mare alegerilor subiective ale tinerilor.
- Reacțiile guvernamentale la criza financiară au implicații pentru profesioniștii din sistemul medical care trebuie să fie luate în considerare de sociologia profesiilor.

• Metodele biografice bazate pe artă și performanță, ideale pentru tipul lor, nu pot fi accesibile publicului larg. O abordare fundamentată teoretic în cadrul unui studiu extins asupra identităților europene au condus la descoperirea a opt tipologii diferite a identității europene.

• Vârșnicii consideră legăturile slabe, pe care le au cu alții de la periferia cercurilor lor sociale, importante din punctul de vedere al sprijinului deoarece ele presupun mai puține obligații decât cele pe care le au cu persoane mai apropiate, cum ar fi rudele.

• Mulți oameni [în mod special în Germania și Elveția] lucrează acum în domeniul modei.

• Sociologia familiei a neglijat persoanele care locuiesc în gospodării formate dintr-o singură persoană.

• Nivelul de succes al partidelor radicale de dreapta depinde de factori precum sistemul de vot [votul obligatoriu și oportunitățile de radio-difuziune aduc oamenii într-o poziție ostilă politiciii] și de existența unui partid moderat de dreapta ca alternativă.

• Partidele contemporane de dreapta și-au mutat centrul de atenție dinspre etnoculturi către „rasă”; sunt diferiți tapi ispășitori sau puncte de identificare negativă în diferite părți ale Europei – Islamul în vest, trecutul comunist în est.

• Un număr de prezentări care s-au bazat pe analize secundare ale datelor din sondaje, oferind descrieri fără explicații, au sugerat că ar fi util să avem câteva comparații metodologice deliberate cu abordări „calitative” care utilizează eșantioane reprezentative mai mici și mai puțin formalizate.

ESA (Asociația Sociologică Europeană – n.trad.) tocmai lansează un nou jurnal; Asociația deține deja jurnalul „Societăți Europene” (European Societies – n.trad.), și ambele jurnale vor fi disponibile gratuit în format electronic membrilor săi. Noul jurnal este intitulat „Jurnalul European de Sociologie Politică și a Culturii” (European Journal of Cultural and Political Sociology – n.trad.), și va fi de asemenea publicat de Routledge; primul număr este planificat pentru martie 2014. Editorii sunt Paul du Gay, Ricca Edmondson, Eeva Luhtakallio și Charles Turner. Echipa editorială formată din 19 membrii include șapte membrii din afara Europei, dar până în prezent, în mod surprinzător, niciunul din Europa de Est. ■

¹ Mai multe informații despre conferință sunt disponibile pe pagina ESA, <http://www.europeansociology.org/conferences/11th-esa-conference.html>

> Declarația finală

adoptată de Adunarea Generală a
Congresului al XXIX-lea al Asociației de
Sociologie din America Latină (ALAS)

"Criza și urgențe sociale în America Latină"
– tema celui de-al 29-lea congres al ALAS în
Santiago.

In perioada 29 septembrie-4 octombrie 2013 a avut loc în Santiago, capitala chiliană, o întrunire la care au fost 4168 de sociologi din 30 de state, în special din America Latină și Caraibe, dar și din alte zone, ce au participat la 33 de grupuri de lucru, la 79 de panouri, la 86 de lansări de carte, și la 5 conferințe plenare. Douăsprezece întâlniri preliminare (pre - ALAS) au ajutat foarte mult la diseminarea obiectivelor Congresului, încurajând participarea activă în Asociația noastră. Moștenirea lăsată de acest congres al Asociației de Sociologie din America Latină (ALAS) constă în formarea unei rețele pentru a face schimb de informații și de experiență și includerea în aceasta a sute de studenți și tineri profesioniști.

În acest an s-au împlinit 40 de ani de la lovitura de stat din Chile, și niciun participant la Congres nu a fugit de debaterile aprinse și de reflecțiile critice, ce

au avut loc atât în Congres cât și în țară, cu privire la efectele unui eveniment barbar, precum și reducerea la tăcere, pentru mult timp, a traumelor, refacerea statului Chile și a Americii Latine ca un întreg, pe care intelectuali conservatori, guverne și organizații internaționale le-au văzut drept capitaliste.

Astăzi, rigoarea studiilor noastre combinată în mod creativ cu amplificarea capacității critice, în contextul mișcărilor sociale și politice, la nivel continental, e de o mare vitalitate și cu o mare putere de transformare. În ultimii ani, mai multe astfel de mișcări ies în evidență:

- Lupta dusă de imigranții din America Latină pentru reforme reale în Statele Unite, care ar recunoaște dreptul la muncă, sănătate, educație și de securitate socială, și desigur, posibilitatea comunităților și a familiilor latino-americane de a trăi în această țară, fără a

>>

fi persecutate.

- Lupta sindicatelor democratice a profesorilor din Mexic, care au nevoie de o reformă adevărată a învățământului și oprirea concedierilor la care sunt supuși profesorii care fac parte din cel mai mare sindicat de pe continent (1.200.000 de profesori).

- Lupta la scară continentală împotriva însușirii ilegale și a exploatării sălbatice a resurselor naturale și strategice ale regiunii noastre, cum ar fi petrol, gaze, minereurile, agricultura, pescuitul, pădurile, zonele de coastă și apa.

- Multitudinea de cereri pentru negocieri reale de pace în Columbia, care ar pune capăt celui mai prelungit și dureros conflict de pe continent.

- Lupta stăruitoare și curajoasă a poporului cubanez pentru respectarea suveranității și încetarea blocadei.

- Lupta pentru recunoașterea și oprirea agresiunilor împotriva guvernelor alese în mod democratic din Venezuela, Bolivia, Argentina, Brazilia, Uruguay și Ecuador.

- Lupta pentru transformare democratică reală și profundă în toate țările din regiune.

- Lupta împotriva reducerilor neolibérale în sănătate, educație, securitate socială și din sistemul de pensii.

- Luptele împotriva violenței, terorismului și a prezenței tot mai mari

a aparatelor de securitate în viața comunităților și popoarelor noastre.

- Lupta împotriva corupției și extravagantei guvernelor extrem de bogate, a oficialilor și funcționarilor, deoarece poporul devine tot mai sărac.

- Lupta împotriva constrângerilor cu privire la programele sociale și a politicilor publice.

- Lupta împotriva spionajului american în toate țările noastre.

- Lupta pentru a recupera cu adevărat suveranitatea națiunilor noastre și a autonomiei indigenilor, a descendenților africani și a popoarelor insulare.

O astfel de contabilizare necesită o muncă sistematică a sociologilor de pe continent. Avem responsabilitatea de a ne împărtăși cunoștințele și să difuzăm rezultatele noastre în ceea ce privește cele mai presante probleme sociale: amenințarea distrugerii terenurilor; sărăciei; excluderii, insecuritatea, violența și vulnerabilitatea majorității populației în caz de dezastre și crize economice. Noi trebuie să urmărim atingerea unei depline libertăți de expresie, de asociere, și criticii pentru toți cei care locuiesc în regiunea noastră, instituționalizarea unor politici care, odată puse în aplicare de către statele responsabile social, vor îmbunătăți bunăstarea populației, în conformitate cu drepturile tuturor indivizilor și a popoarelor, depășirea tuturor formelor de colonialism al cunoașterii și al puterii,

cu o adevărată autonomie academică și incluziune, fără parametri de evaluare impuși de organizațiile internaționale, și cu acces liber la producerea și schimbul de cunoștințe. Aceste obiective constituie baza angajamentului nostru și promisiunile de viitor ale asociației noastre.

Universitățile și instituțiile noastre de învățământ superior, publice și private, trebuie să facă un efort extraordinar pentru a-și reînnoi în mod constant cercetările, în scopul de a oferi societăților noastre și statelor temelia pe care să se stabilească angajamentele solide pentru ca cei care au cea mai mare nevoie beneficia de acestea, și să apere dreptatea, libertatea și diversitatea.

ALAS întruchipează aceste aspirații și își asumă responsabilitatea de a continua pe calea pe care a urmat-o până în prezent, făcând în același timp toate eforturile pentru a include un număr mai mare de sociologi - respectând și recunoscând pluralitatea de perspective teoretice, experiențe practice și identități- în căutarea unei lumii în care noi toți să ne putem încadra. ■

Trăiască ALAS!

Trăiască America noastră!

> Transformări Sociale și Era Digitală

de **Elisa P. Reis**, Universitatea Federală din Rio de Janeiro, Brazilia, fostă membră a Comitetului Executiv ASI, 2006-2010, și Reprezentanta ASI la CISS¹

| Elisa Reis, noul vice-președinte al ISSC.

| Alberto Martinelli, noul președinte al ISSC.

“**T**ransformările Sociale și Era Digitală” a fost tema Forumului Mondial al Științelor Sociale organizat de Consiliul Internațional al Științelor Sociale (CISS) în Montreal, între 13 și 15 Octombrie (2013). Peste 1.000 de oameni de știință din domeniul științelor sociale, manageri științifici și experți în domeniul digital din 60 de țări au luat parte la Forum, care a inclus în jur de 750 de prezentări și o varietate de evenimente secundare organizate de către partenerii CISS.

TSesiunile plenare, care s-au concentrat asupra problemelor cruciale ale societății contemporane, au atras o audiență largă și au asigurat posibilitatea unui dialog animat între disciplinele științelor sociale. CISS a invitat un grup activ de tineri bursieri din programele academice, care în afară de a-și fi prezentat propriile lucrări, au formulat și întrebări provocatoare pentru a fi

supuse dezbaterilor și ne-au încurajat să începem cercetări în colaborare.

ASI a sponsorizat o sesiune pe temele majore din sociologia canadiană contemporană, cu o privire atentă supraevaluării beneficiilor, promisiunilor, limitărilor și implicațiilor erei digitale pentru generarea de cunoaștere și pentru intervenția la nivelul politicilor publice. Sub titlul „Înțelegând Schimbările Sociale într-o Eră Digitală, Canada 2013 – Sociologia Canadiană în cursa pentru Congresul Mondial ASI din 2018”, patru comunicări științifice au oferit o mostră elocventă a sociologiei canadiene contemporane. Patrizia Albanese, Președintele – ales al Asociației Canadiene de Sociologie și președinte al comitetului local de organizatori al XIX-lea Congres Mondial ASI, care se va desfășura în 2018 în Toronto, și colegii săi, Howard Ramos, Rima Wilkes și Cheryl Teelucksingh, au oferit o incitantă privire în avans

asupra următorului Congres de după Yokohama.

ASI a participat de asemenea la sesiunea „Orizontul Geopolitic în Schimbare în Secolul al 21-lea: Drepturile Umane și Etică.” Organizat de Saths Cooper, președintele Asociației Internaționale de Psihologie, acest panel a venit în anticiparea următorului Forum Mondial al Științelor Sociale CISS, al cărui temă este „Transformând Relațiile Globale pentru o Lume Dreaptă.” Al treilea Forum Mondial al Științelor Sociale va avea loc în septembrie 2015 în Durban, Africa de Sud unde sperăm să avem o participare solidă din partea ASI, în mod special din partea membrilor mai tineri. ■

¹ Nota editorului: Felicitări Elisei Reis, care a fost aleasă Vice-Președinte al CISS și lui Alberto Martinelli (fost președinte al ASI, 2000-2004), care a fost ales Președinte al CISS pentru întâlnirea din Montreal.

> Echipa rusă a *Global Dialogue*

de **Elena Zdravomyslova**, Universitatea Europeană din St. Petersburg și membru al Comitetului Executiv ISA, 2010-14

Echipa noastră este una flexibilă. Grupul principal de traducători este format din Elena Nikiforova, Anna Kadnikova și Asja Voronkova. Alții contribuie la proiect mai mult sau mai puțin consecvent și așteptăm noi membrii ai echipei, precum și o anumită rotație. Noi aparținem de instituții sociologice diferite. În momentul de față, rezultatele proiectului sunt diseminate de către Asociația Sociologică din St Petersburg, aceasta fiind ramura regională a Societății Sociologice Rusești. Suntem bucuroși să fim o parte a echipei transnaționale de traducători. Lucrând la versiunea în limba rusă a revistei devenim atenți la dezbaterile actuale din comunitatea sociologică globală și ne ajută să ne lărgim orizontul sociologic. Învățăm mult în timp ce încercăm să găsim echivalențele lingvistice rusești pentru termeni și categorii. Noi într-adevăr „învățăm prin a face” traduceri sociologice! Îi urăm revistei *Global Dialogue* să meargă mai departe și să acopere diversitatea de preocupări și perspective sociologice! Îi dorim acestei reviste să devină faimoasă pe tot globul! ■

Elena Zdravomyslova, doctor în sociologie, profesor la Universitatea Europeană, St Petersburg (EUSP), codirector al Programului de Gen la EUSP; coordonator de proiect la Centrul pentru Cercetare Socială Independentă. Domeniile ei de cercetare și predare includ: studiile de gen, mișcările feministe și metodele de cercetare calitativă. Ariele de expertiză includ: relațiile de gen în Rusia, teoria feministă, sociologia medicală și cercetările biografice.

Anna Kadnikova are un master în sociologie. A absolvit Universitatea Europeană din St Petersburg, iar interesele ei academice sunt mobilizările pentru viață din Rusia de-a lungul ultimului deceniu.

Elena Nikiforova este cercetător asociat la Centrul pentru Cercetare Socială Independentă, St Petersburg. A obținut diploma la Facultatea de Sociologie a Universității de Stat din St Petersburg, a studiat la Școala pentru Studii Internaționale, Universitatea de Stat din St Petersburg, și la Facultatea de Studii Internaționale, Universitatea din Limerick, Irlanda (master). Interesele academice actuale se situează în sfera mobilității și a spațiului, și sunt influențate în mare măsură de dezbaterile asupra glocalizării și transnaționalismului, și de studiul „frontierelor”. Până acum, cercetarea ei s-a concentrat pe transformările locurilor, identităților și traiectoriilor vieții în conexiune cu reconfigurările continue ale spațiului politic din fostul imperiu sovietic; domeniile ei de interes includ (dar nu se limitează la) statele baltice (în mod predominant Estonia și Letonia), nord-vestul Rusiei și nordul îndepărtat al Rusiei.

Asja Voronkova este muzician, fondatorul formației rock Patience Airways. Este licențiată a Colegiului Smolny (Universitatea de Stat din St Petersburg, Rusia) și Colegiul Bard (SUA). A publicat despre sociologia muzicii rock; interesul ei sociologic particular este muzica extrem metal ca fenomen cultural în rândul tinerilor. Lucrează ca traducător al revistei sociologice Laboratorium.

Alexander Kondakov, absolvent de master, este cercetător asociat la Centrul pentru Cercetare Socială Independentă, St. Petersburg. A absolvit Institutul Internațional pentru Sociologia Dreptului și interesele lui academic sunt sociologia dreptului și studiile despre diversitatea sexuală. Proiectului lui actual se concentrează pe controversele cetățeniei sexuale din Rusia.

Yuliya Martinavichene este membru al Facultății de Media a Universității de Științe Umaniste Europene (Vilnius, Lituania) și doctorand la Facultatea de Filozofie. Interesele de cercetare principale include semiotica vizuală, publicitatea serviciului public și filozofia și sociologia identităților colective. Lucrarea ei de masterat a fost un studiu asupra publicității serviciului public în aer liber din Belarus, și atracția lui diluată.

Ekaterina Moskaleva este absolventă de sociologie a Universității de Stat din St Petersburg. Interesele ei de cercetare se situează în sfera relațiilor publice și a artei prin intermediul implicării ei în două proiecte mari, Festivalul Internațional al Franșizei, Picnicul celor pasionați de știință și tehnologie, unde a lucrat ca manager de proiect, și Masa Critică 2013 (ca cercetător și manager de eveniment). În prezent, ea lucrează ca manager de proiect la ramura din St. Petersburg a Liceului Economic, Rusia.